

אגעדאנק

על פרשת השבוע

פרשת ואתחנן - נחמו תשפ"ה

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

אעברה נא (ג, כה)

והנה משה רבינו לאחר חטא העגל שהקב"ה אמר לו "הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול" היה מוכן למחוק עצמו משני העולמות שנאמר (שמות לב, לב) "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" וכל זה על מנת שיהיה טוב לעם ישראל, והיינו שמשרע"ה הגיע למדרגה גבוהה זו שכל שאיפתו היתה שרצון ה' יתקיים בעולם להיטיב, גם אם הוא עצמו לא יהיה באותו שכר, ממילא ברור שאצל משרע"ה הרצון לקבל שכר אינו אלא כדי לקיים את רצון הקב"ה לתת שכר, וע"כ א"ל הקב"ה שאם רצונו לעשות לו נחת רוח ולקבל שכר יקבל אותו.

יש מעשה מרה"ק מברדיטשוב זי"ע שבשנה אחת לא מצא אתרוג בשום אופן, והנה בערב החג מצאו נוסע אחד שעבר בעיר בארדיטשוב ובכוונתו להמשיך לנסוע לביתו לחג הסוכות, והוא היה לו אתרוג, בקשו לו אנשי העיר בארדיטשוב שישאר לחג הראשון אצלם בעיר, כדי שאנשי העיר יוכלו לברך על האתרוג שלו, אבל לא הסכים להישאר בשום אופן שם לחג. הביאו אותו אל הרב, והרב ביקשו ג"כ שיואיל בטובו להישאר איתם חג ויזכה את כל אנשי העיר במצוות ארבעת המינים, אבל הוא התעקש שלא להישאר, עד שפתח ואמר לרב שבאם הרב יבטיח לו הרב חלק לעוה"ב אזי מוכן הוא להישאר שם לחג, ויתן את האתרוג. אמר הרב שהוא מסכים לזה והבטיח לו עוה"ב. בלילה, עם התקדש ליל החג, נתן הרב הוראה לכל אנשי העיר שאף אחד לא יתן לאורח הזה להיכנס אל הסוכה בשום פנים ואופן. אחרי התפילה חיכה האורח שמאן דהוא יזמינו לאכילת הכזית של מצוה בסוכה, והנה אף אחד אינו מזמינו, הלך האורח והתחיל לסובב על פתחי הסוכות, בבקשה שיתנו לאכול כזית של דאורייתא בסוכה, אבל אף אחד לא הסכים. ראה האורח שכלתה איליו הרעה, והלך ובא אל סוכת הרב מבארדיטשוב, והתחיל לבכות שברצונו לאכול כזית בסוכה, אמר לו הרב, שהוא מוכן לתת לו להיכנס רק בתנאי שיוותר על ההבטחה של העוה"ב! שמע האורח, שקל את הדברים, ואמר לרב, אני מוכן לוותר על העוה"ב בשביל קיום המצווה! נתן לו הרב להיכנס. אחרי הסעודה אמר לו הרב, תדע לך שתקבל את מה שהבטחתי לך, רק פשוט לא רציתי שתקבל

בגמ' סוטה (יד, א) "דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא, כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם". שואלים המפרשים, וכי משה רבינו קיים המצוות "אלא לקבל עליהם שכר"? והרי המשנה אומרת (אבות א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס?

בספר עלי ורדים הביא תירוץ בשם הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל בפירושו "רוח חיים" על פרקי אבות (א, ג), דהנה עיקר כוונת הבריאה שהקב"ה ברא את העולם הוא כדי להיטיב עם ברואיו, וא"כ לפי"ז יתכן כי מן הראוי יותר לקיים המצוות על מנת לקבל שכר, כי אז עובד ע"מ שייטיב לו ויגיע מזה נחת רוח להקב"ה. אולם כ"ז שראוי לעשות ע"מ לקבל שכר זהו דוקא אם כל כוונתו בקבלת השכר רק לשם שמים לעשות נחת רוח להקב"ה, אבל אם מכיון להנאתו אין בזה כל מצוה. ומזה הזהיר התנא במשנה שלא לעבוד ע"מ לקבל פרס דהיינו שלא יהיה הרצון העצמי של האדם לקבל שכר.

ומה הסימן והמודד אם האדם ברצונו את השכר מתכוון לשם שמים או לא? המבחן הוא אם האדם מוכן לעשות את המצוה על מנת שחבירו יקבל את השכר ולא הוא עצמו, כי גם בזה הרי יהיה להקב"ה את אותה נחת רוח שמיטיב לברואיו, והיה אם אז לא יחפוץ האדם בעשיית המצוה כשחבירו מקבל את השכר, זהו אות שכל כוונתו בשכר המצוות אינה כי אם לטובת עצמו ולא למלאות בזה את רצון ה', אבל אם ירצה לעשות המצוה כדי שייטיב לחבירו ויבא מזה נחת רוח להש"ת אם חסיד כזה יעבוד ע"מ לקבל שכר זוהי המעלה הגדולה ביותר העולה היא למעלה כי זה תכלית הבריאה להיטיב לברואים.

שאלות לפי א' ב' על הפרשה - עם רש"י. (מהרב מ. אלינגר)

א. גובהו היה מהארץ עד השמים (ד, לב). ב. כך נחשבים התלמידים (ו, ז). ג. חביב פחות או יותר מהממוץ (ו, ה). ד. מכתב - מצוות המלך (ו, ו). ה. מה פירוש חוקים "צדיקים" (ד, ח). ו. מלה הרומזת למנוח השנים, שבסופם יגלו (ד, כה). ז. נאמרו כאחד וגשמעו יחדיו (ה, יב). ח. המתעבר, מתמלא... (ג, כו). ט. מידה זו כלולה ב"גדלך" (ג, כד). י. נקראת "ההר הטוב" (ג, כה) בשניהם, נעבוד את ד' (ו, ה). כ. בזה מתבטאת חזק היר (ג, כד). ל. מהדברים שחובה עלינו לזכור (ד, י). מ. משמעות "חנן" (ג, כג) שם הצטוינו במצוות השבת (ה, יב). נ. משמעות "מסות" (ד, לד). ס. כינוי לצורה (ד, מז) מתווך (ה, ד). ע. גם הם, לא יעברו את הירדן (ד, כב). פ. חובה לעשותם 4. ובחמישי עוברים על איסור (ד, ב). צ. פירוש "פסל" (ז, ה). ק. מתחרה לנקום (ד, כד). ר. קרוי אב (ו, ז). ש. כך נחשב, המעוות את התורה, מחמת שכחה (ד, ט). ת. "אות" ו"מטפת" (ו, ח).

שאלות לפי א' ב' על הפרשה - בלי רש"י. (מהרב מ. אלינגר)

א. ים הערבה נמצא תחתיו (ד מט). ב. אסור לעשות כתבניתו (ד, יז). ג. אחד משבעה עמים (ז, א). ד. אות גדולה, כדי שלא יוחלף באחר (ו ד). ה. אנו מצווים לעשות לשבעה אומות (ז, ב). ו. משם לומדים הנהגה לפנינו משורת הדין (ו, יח). ז. מהפירות שקצרנו- נטיעות לא לנו (ו, יא). ח. התורה היא... לעיני העמים (ד, ו). ט. כינוי לתפילין של ראש (ו, ח). י. מלה נרדפת ל"הפסיק" (ה, יט). כ. תחילת קריאת תשעה באב שחרית (ד, כה). ל. כינוי לביהמ"ק (ג, כה). מ. יש במשמעו- יום סמוך ויש במשמעו לאחר זמן (ו, כ). נ. על שפתו- ערוער (ד, מח). ס. אסור לעשות תבניתו (ד, מז). ע. על שפת נחל ארנון (ד, מח). פ. כך ד' דבר עמנו (ה, ד). צ. המילה בה נרמז, שנצטוו כבר במרה (ה, מז). ק. תואר להשם (ד, כד) סוף העולם (ד, לב). ר. לא בגלל זה נבחרנו לעם (ז, ז). ש. תחילת הדברה הרביעית (ה, יב). ת. מלה נרדפת ל"תחמוד" (ה, יח).

את זה בחינם, וכעת שהראית שאתה מוכן להפסיד את כל העוה"ב בשביל קיום המצווה הרי שבדין הוא שתטול את שכרך. (ציוני תורה)

ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (ג, כו)

כתב בספר תפארת הגרשוני, שהטעם שמשנה רבינו חי מאה ועשרים שנה, הוא, כיוון שהעולם קיים ששת אלפים שנה, ומשה רבינו הוא התרומה של העולם, ובתרומה עין בינונית זה אחד מחמישים, לפי זה כשנחשב שניים ממאה מתוך ששת אלפים הרי זה מאה ועשרים שנה. אלא, שלפי זה נשאלת השאלה למה אם כן אמר הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ יען אשר לא קידש את שמו במי מריבה, והרי סוף כל סוף לא יכול משה לחיות יותר ממאה ועשרים שנים? וכן למה האשים משה רבינו את עם ישראל "ויתעבר ה' בי למענכם" בסיבה שלא יכול להיכנס לארץ ישראל? הרי בין כה וכה לא יכול לחיות יותר ממאה ועשרים שנה?

ויש לתרץ שמאה ועשרים שנה זה אכן לפי מדת "עין בינונית" של אחד מחמישים, אבל "עין יפה" זה אחד מארבעים ואחד ממ' מששת אלפים זה יוצא מאה וחמישים שנה. ולכן נענש משה כשהכה את הסלע, שאם היה מדבר אל הסלע היה הנס יותר גדול וב"עין יפה", ואז היה חי מאה וחמישים שנה, אבל כיון שהכה את הסלע היה הנס רק משהו "בינוני", לכן חי רק כמדת "עין בינונית" מאה ועשרים שנה. וזה מרומז בפסוק זה "אל תוסף דבר" אלי" א - ל"י דהיינו אחד ממ', שאמר לו הקב"ה שלא יוסיף לבקש שיחשבו את שנותיו במידת עין יפה. (בן איש חי)

ויאמר ה' אלי רב לך - יש מדרש תנחומא מופלא הוא מביא פסוק במשלי [יח] 'תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות' תחנונים ידבר רש זה משה שבא אצל בוראו בתחנונים, ועשיר יענה עזות זה עשירו של עולם [הקב"ה],

בספר עשר קדושות שחיבר הר"ג ר"י ברגר מביא מהגאון הקדוש ר' צבי הירש מזידיטשוב בשם הזכרון אלעזר שהוא ראה בחלום שתבעו בבית דין של מעלה את תנחומא שאמר דברים כאלו על הקב"ה, ותנחומא השיב שכתוב בספרים שאם משה רבינו היה נכנס לארץ ישראל מלכות בית דוד לא היתה קיימת, משה רבינו היה נעשה רגל רביעי במרכבה יחד עם האבות ולא דוד המלך, ולכן אמר הקב"ה למשה "רב לך" ר"ב ראשי תיבות רות בועז שמהזיווג שלהם יצא בית דוד, ובדרך כלל כתוב בעז חסר והאותיות שנשארות זה 'עז' מבעז ו'ות' מרות וביחד זה אותיות 'עזות', ובפסוק כתוב שהקב"ה אמר למשה 'רב' לך, והתנחומא הוסיף את האותיות הנוטרות 'עזות' שתשובת הקב"ה למשה רבינו היתה שהוא רוצה שיהיה קיום למלכות בית דוד.

אגב - הזכרנו שאפילו עצמותיו של משה רבינו לא נכנסו לארץ כדי שלא יהפכו את הקבר שלו לעבודה זרה, ובימי בין הזמנים שישנם רבים שהולכים להשתטח על קברי צדיקים צריך לדעת שאסור לייחס שום כח לצדיק עצמו, צריך לבקש מהקב"ה שיושיע אותנו בזכות הצדיק, ויש מקילים לבקש מהצדיק שיבקש מהקב"ה, ובאופן המותר יש מעלה עצומה לתפילה בקברי צדיקים.

אני יספר לכם מעשה ששמעתי ממש לאחרונה - אני מכיר יהודי חסיד ויז'ניץ ירא שמים ונקי כפים שהייתי רואה אותו בקביעות בשטיבלאך של זכרון משה ובשנתיים האחרונות הפסקתי פתאום לראות אותו, לפני שבועיים אני פוגש אותו בגאולה ואני שואל אותו: ר' מרדכי לאיפוא נעלמת? והוא עונה לי היה לי דיאליזה, אמרתי לו: אתה אומר 'היה לי' משמע שעשיתי כבר אין לך? והוא אומר לי: כן הפסקתי לעשות, שאלתי אותו: האם עברת השתלת כליה? והוא אומר לי לא! זה הפסק לבד, וזה ממש נס רפואי, והוא מספר לי ששנה שעברה הוא היה בשבועות אצל הרשב"י ובערב שבועות אמרתי לו: שמעון כתבת בזוהר שבמתן תורה כולם מתרפאים תפעל בשמים שתהיה לי רפואה, ואם תאמר הרי להפסיק דיאליזה זה מעשה ניסים אתה הרי מלומד בניסים, ואחרי שבועות קרה הפלא שהוא כבר לא היה זקוק לדיאליזה, זה מעשה שאני שמעתי מבעל המעשה ואני מספר לכם אותו כהוויתו,

בג"ר בתיקוני זוהר כתוב שמחורבן הבית השראת השכינה היא בקברי צדיקים ובעיקר בקבר רחל.

(הגר"א דיסקין)

ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צונו ד' אלוקי לעשות כן בקרב הארץ. (ד, ה)

מבאר בספר הקדוש "תפארת שלמה" וכן הוא בספר "בן איש חי", שמשנה רבינו הוכיחם כאן שילמדו ממנו, שכשמשנה רבינו למד מפי הקב"ה לא השאיר לעצמו שום דבר בשביל להתפאר בו שרק הוא יודע סודם של דברים וכדומ', אלא העביר ולימד את בני" כל מה ששמע מיד. ועוד, שהעבירם באותו צורה ששמע מפי הקב"ה, כן אמר משה לבני" גם אתם תראו ללמד את כל מה שזכיתם להבין. וזה מה שרמזו כאן בפסוק: "ראה

לימדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציווני ד' אלוקי" שלא השארתי אצלי כלום, כן גם אתם תלמדו ממני "לעשות כן בקרב הארץ".

כעין דרך זו ביאר פעם בעל ה"עטרת משה" ממאקאווא זצ"ל, (עטרת משה - שבועות) את מאחז"ל הידוע שדימו את הרב והתלמיד "יותר ממה שהעגל רוצה לינק רוצה הפרה להניק", ויש להבין למה דימו חז"ל עניין זה דייקא לעגל ופרה, למה לא יכלו לדמות לאם ותינוק שרוצה לינוק? וביאר, שלכן לא רצו לדמות לאם ותינוק שכן האם יש לה לפעמים חשבוניות: אם להניק יותר מאוחר או יותר מוקדם, בתחילת הלילה או באמצע הלילה וכדומ', אבל הפרה אין לה שום חשבוניות ובכל עת ובכל זמן שהעגל בא לינוק הרי היא מניקה אותו, וזה לימוד גדול בדרך לימוד הרב עם התלמיד, שכן יש לפעמים שלרב יש איזה חידוש, והוא נמנע מלאמרו תיכף לתלמידיו כיוון שרוצה לשמרו להזדמנות מיוחדת או לאיזה "שיעור כללי" וכדומ', ועל זה באו חז"ל ולמדונו שכמו שהפרה לא עושה חשבוניות לעגל, כנ"ל, כן הרב שלא ישמור כלום ולא יעשה שום חשבוניות אלא כל חידוש שיש לו תיכף ומיד יזכה בזה את תלמידיו. (ציוני תורה)

כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כד' אלקינו בכל קראנו אליו (דברים ד, ז).

הקב"ה מאזין לכל תפלתו, ואם רואים שלא נענים הרי זה משום שלא היה בכוונה מספקת. המפרשים מביאים יסוד זה גם מריש פרשה זו שאמר הקב"ה למשה "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", דהנה אחד שהוא חלש באופיו אזי כשמאן דהוא מתחנן אליו, ויודע שלא יוכל לעמוד בהפצרותו, מבקש הוא ממנו שלא יפציר בו, אבל מי שהוא חזק בטבעו אומר למתחנן הזה: לא יעזור לך שום דבר, כמה שרק תבכה, אתה לא תקבל!... וא"כ נשאלת השאלה למה הוצרך כביכול הקב"ה לומר למשה "אל תוסף דבר וכו'", שיאמר לו "כמה שתבקש לא יעזור לך שכבר נגזרה גזירה", רואים מכאן יסוד עצום, שהתפילה כביכול מכריחה את הקב"ה למלאות הבקשה, עד שהוצרך כביכול לומר למשה שיפסיק לבקש כי אם ימשיך לבקש לא יוכל כביכול הקב"ה לסרב לתפילתו. וזה דבר נורא בכח התפילה.

ישנו זוהר חדש פלאי וזה לשונו: "בגין דאיהו חד לית כאן וי", הדא הוא דכתיב קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת". בביאור הדבר מביא בספר שמחת ישראל, שפעם נכנס הגאון רבי עזריאל ה"ראש הברזל" אל הרבי רבי בונים מפשיסחא ושאלו פשט בזוהר זה, אמר לו, שבכל הפסוקים באשר יש ו' באמצע הפסוק כגון: בכל יום אברככה ואהללה שמך וכו', גדול ד' ומהולל מאוד ולגדולתו וכו' והפסוק היחידי שאין ו' זהו פסוק זה של "קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, ולמה באמת אין ו', כי סוף הפסוק מחובר לתחילת הפסוק כדאיתא במדרש רבה פר' מצורע (יז, א) "קרוב ד' לכל קוראיו, יכול לכל" ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת", שד' קרוב רק למי שקורא לו באמת, וזה הפשט בזוהר חדש "בגין דאיהו חדא" בגלל שכל הפסוק הזה הוא מקשה אחת שתחילתו נעוץ בסופו כנ"ל "לית כאן ו'" לכן אין ו' באמצע פסוק זה. (טעם הצבי)

שמור את יום השבת לקדשו... לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך וגו' (ו, יב-יג)

מסופר על החפץ חיים זצ"ל שנסע פעם ברכבת, ויחד עמו היו חתנו ורבי זלמן סורוצקין זצ"ל.

בדרכם עברו ליד עיירה אחת, כשעצרה הרכבת בתחנה ניגש יהודי אל רבי זלמן ואמר לו: "יש כאן יהודי שכבר הרבה זמן חולה מאוד, וברצונו לבקש ברכה מהחפץ חיים. אבל דע לך, בנו של היהודי הזה מחלל שבת, ובכך גורם רפיון בשמירת השבת של כל בני העיר. עליך לספר זאת לחפץ חיים, כדי שיתנה את ברכתו בכך שהבן יפסיק לחלל שבת".

רבי זלמן אמר לחתנו של החפץ חיים שצריכים לומר זאת לרב, והם נגשו אליו ביחד, אך ראו שאחרו את המועד. היהודי ההוא כבר מדבר עם הרב. נעמדו, איפה, שניהם והקשיבו לשיחה.

הם שומעים שהיהודי מספר לרב שהוא חולה הרבה זמן, ובלילה באה איליו אמו בחלום ואמרה לו שלמחרת יעבור בעיר צדיק גדול, ושילך לבקש ממנו ברכה, אז הנה הוא בא כעת לבקש ברכה.

אומר לו החפץ חיים: "ממני לקבל ברכה? מי אני בכלל, ישראל מאיר יכול לברך? השבת הקדושה - היא מקור הברכה, תבקש ממנה!"

"אומר לך משהו" - המשיך החפץ חיים - "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא. אם השבת לא תזעק כי מחללים אותה - הרפואה תהיה קרובה לבוא!"

אמר היהודי: "אני, ברוך ה', שומר שבת".

”כן”, אמר החפץ חיים, ”אבל בודאי זוכר אתה מה כתוב בפסוק: ”אתה ובנך ובתך” – כולכם צריכים לשמור את השבת. אם אתה ובנך לא תחללו את השבת – השבת לא תזעק, וממילא הרפואה תהיה קרובה לבוא. (ומתוך האור – שבת קודש)

את ה' אלקיך תירא (ו, יג)

כתב בעל הטורים ”תירא בגימטריה תלמידי חכמים”, ובגמ' פסחים (כב, ב) ”שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן? אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים.”

מן הראוי להביא כאן סיפור מופלא אותו מספר הרב שלמה לוינשטיין: רבי אליהו מן סיפר לי כך: יום אחד מתקשר אלי יהודי מאמריקה ואומר לי שבנו בן השש חלה, והוא עשה חשבון נפש למה זה קרה לו, והגיע למסקנה, שהיה זה מלמד, והרבה פעמים, כדי לעודד את התלמידים החלשים הוא אומר להם שבשביל לגדול תלמיד חכם לא צריך להיות ”בעל כשרון”, והראי' שהנה רבי חיים קנייבסקי בצעירותו לא היה בעל כשרון ואפי' ככה נהיה גדול הדור. אמר אותו יהודי לרבי אליהו מן, ”חוששני שאולי בגלל דברים אלו שאולי יש בהם משום פגיעה בכבוד רבי חיים, הגיעני כל זאת” וביקש מרבי אליהו מן שייכנס אל רבי חיים ויבקש ממנו מחילה משמו. אמר לו רבי אליהו מן שלא נעים לו להגיד לרב בפה את הדברים האלו ”שהרב לא היה בעל כשרון”, לכן ביקש מאותו מלמד שיעלה את הדברים על הכתב ויפקס לו את זה והוא כבר יכניס את זה אל הגר”ח.

אותו יהודי אכן כתב את כל הדברים, ורבי אליהו מן הגיש את זה לרבי חיים אחרי תפילת שחרית. רבי חיים קרא את המכתב, והתחיל לצחוק. אומר רבי חיים לר' אליהו מן, יש ספר שהיה של אבי הסטייפלר ושם בספר כתוב על החזון איש שהוא לא היה בעל כשרון בצעירותו, ואבי הסטייפלר הגיה ”זה שקר והוצאת שם רע”, כי החזון איש כן היה בעל כשרון, ”אבל כאן” אומר הגר”ח ”זה הרי נכון. אני באמת לא הייתי בעל כשרון, מה שכן, אותו מלמד אומר שרק לא הייתי בעל כשרון בעבר וכאילו שהיום אני כבר כן בעל כשרון, אבל האמת היא שגם היום אני לא בעל כשרון... אז אולי על זה הוא צריך תיקון...”

עד כאן הקפה א'. ממשיך ר' אליהו מן לספר, באותו יום הזדמנתי אל הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ, וכפי שאתם יודעים שר' מיכל יהודה בצעירותו שימש כר”מ ב”תפארת ציון” ושם למדו אצלו הגר”ח והגר”נ קרליץ, אומר ר”א מן שאלתי את ר' מיכל יהודה האם זה נכון שר' חיים לא היה בעל כשרון? אמר לי: ”ממש לא!”. ”רבי חיים היה בעל כשרון והיה אהוב על כולם”, והוסיף שהיה צריך לבקש מחילה. שאל ר”א מן את הגר”מ ”האם אני יכול לומר לגר”ח את מה שהראש ישיבה אומר?” אמר לו הגר”מ ”כן, תגיד לו את זה בשמי”. חזר ר”א מן אל הגר”ח ואמר לו ”הראש ישיבה אמר שהרב כן היה בעל כשרון והיה אהוב על כולם”, מיד נענה רבי חיים ”אני מוחל אני מוחל” וכמובן שאותו ילד אכן הבריא.

(הר”ש לוינשטיין)

בן בחר ה' אלוהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים (ז, 1)

עם ישראל נקרא העם הנבחר נהרות של דם נשפכו על ענין ”אתה בחרתנו”. תמיד הגויים קנאו בנו על היותנו עמו הנבחר של הקב”ה.

שכן, ”אתה בחרתנו” אין הכוונה רק שהקב”ה בחר בנו ואז נעשינו עמו, אלא הקב”ה בחר בני אדם כאלו הראויים להיבחר.

הבה ונתבונן: אם לפני ששת אלפים שנה הקב”ה היה שואל בני אדם האם כדאי לברוא את העולם ומדוע, מה היו עונים?

אחד היה אומר: כדאי לברוא את העולם כדי שתהיה לאנשים פרנסה. השני יאמר: כדאי כדי שימצאו את הטכנולוגיות המתקדמות שישנן כיום, ועוד תשובות מעין אלו.

כל זה הוא שטות, שכן רק אחרי שיש עולם צריך פרנסה או טכנולוגיה, וללא שיש עולם אין שום צורך וטעם בהם, איננו מחפשים מעלה יחסית אלא מעלה בעצם, שהיא תהיה סיבה לברוא את העולם.

לעם ישראל יש מעלות כל כך עצומות, שלמען ראוי וצריך לברוא את העולם. יש לכך אינספור דוגמאות, ונביא מעשה אחד מופלא על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ”ל:

פעם הוא נסע במכונית עם אברך. כשהגיעו למחוז חפצם אמר ר' משה לנהג שימתין רגע, ואחרי שהלך משם אותו אברך, ביקש מהנהג שיפתח לו את הדלת כי ידו היתה תפוסה בדלת מחמת שהאברך סגר עליו. (!!!)

תמה הנהג: מדוע כבוד הרב לא צעק קודם לכן שנשחרר לו את היד מהדלת?

ענה ר' משה: לא רציתי לבייש את אותו אברך שסגר את הדלת על ידי.

נגדיר מה מונח במעשהו של גדול הדור. לפעמים אדם יודע שהוא עומד לעבור יסורים או ניתוח וכדומה, והוא מתכונן, פיזית ונפשית, לקראתם. אבל במעשה זה, תגובתו של ר' משה היתה ספונטאנית, ללא כל הכנה מוקדמת. באופן טבעי הוא סבל את היסורים והמתין עד שהאברך ילך, והכל כדי שלא לביישו.

עבור אדם בר מעלה כזה כדאי היה לברוא את העולם!

(תפארת תורה)

הפטרה

כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל

הפסוק הזה מדבר על זמן הגאולה שהקב”ה ירעה אותנו כמו רועה שדואג לצאן החלש ומקבץ אותם בזרועו, ומי שלא יוכל ללכת הקב”ה נושא אותו בחיקו, הוא מנהל את כולם בצורה מופלאה, ואנחנו יכולים לראות את זה אצל הבעלי תשובה שכל אחד ואחד מהם שהיתה לו טהרת הלב והוא חיפש את האמת באמת יש לו את הסייעתא דשמיא ואת הסיפור המופלא שלו איך שהקב”ה הוביל אותו וניהל אותו עד שהוא חזר בתשובה שלימה.

היה לי חברותא בישיבת מיר יהודי תלמיד חכם אמיתי שהיה מראשוני התלמידים בישיבת אור שמח, והוא סיפר לי שבקבוצה הראשונה של ישיבת אור שמח היה בחור שהתקרב ובא לישיבה ולמדו אז מסכתא פסחים, הם למדו את ההלכה שכל חצר שהעורבים מצויים שם אינה צריכה בדיקה כי העורבים אוכלים את הכל, ואותו בחור שאל האם הם גומרים ממש את הכל? מי אמר שהם לא השאירו כלום? והרב ענה: קים להו לחז”ל שהעורבים גומרים את הכל, אותו בחור עדיין לא זכה לאמונת חכמים והוא לא האמין איך חז”ל יודעין בודאות גמורה שהעורבים אוכלים את הכל והוא התחיל לפקפק באמונה בדברי חז”ל הקדושים, הוא חזר הביתה מתוסכל ולא ידע מה לעשות, לחזור להיות חילוני הוא לא היה יכול כי הוא כבר גילה את אור האמת, ומאידך הוא לא יכול ללמוד גמרא כי הוא לא מאמין למה שחז”ל אומרים, הוא התחיל להתפלל שהקב”ה יאיר את עיניו באיזה דרך ללכת, הוא ישב על כסא נוח במרפסת מלא בלבטים ותסכולים, פתאום הוא שם לב שיש שם ככר לחם וזרק ובאו עורבים וגמרו את הככר עד הפירור האחרון, הוא חיפש את האמת בכונה טהורה והוא זכה שהקב”ה יאיר את עיניו ויורה לו את הדרך ללכת בה.

לסיפור הזה יש המשך - לפני כמה שנים פוגש אותי יהודי ואומר לי שהוא כבר הרבה זמן מחפש אותי, הוא מספר לי שהוא למד בישיבת אור שמח והיתה לו תקופה של משבר שרציתי לעזוב את הכל אבל התחננתי לפני הקב”ה שיעזור לי ללכת בדרך הישר, בתשעה באב חלמתי שמגיעים אלי עורבים ומאירים לי באור מיוחד והתעוררתי ולא ידעתי מה הם רוצים ממני, אחרי הקינות אתה הגעת לדבר באור שמח ובסוף הסיפור סיפרת את הסיפור הזה עם העורבים ואני הרגשתי שמהשמים באו לומר לי אל תדאג אנחנו איתך בכל המצבים, בזכות זה הוא נשאר וכיום הוא עוסק בקירוב וזוכה לקרב הרבה יהודים לאביהם שבשמים הכל בזכות אותו חלום על העורבים, זוהי ההשגחה הפרטית שיש למי שמחפש את אור האמת בכונה טהורה, הם זוכים ל”כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל”. (הגר”א דיסקין)

מאוצרות המגידים

”ואהבת את ה' אלקיך” בין אם נוהג עמך במדת הרחמים הרמוזה בשם הוי”ה, בין אם נוהג עמך במדת הדין הרמוזה בשם אלקים, ”בכל מאודך”, הכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאוד מאוד. (ברכות נד, א).

זהו שאמר דוד: ”באלקים אהלל דבר, בה' אהלל דבר” (תהלים נו, יא), אם במדת הדין ואם במדת הרחמים, אהלל –

”חסד ומשפט, אשירה” (שם קא, א), אם חסד אשירה ואם משפט אשירה – ”כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא” (שם קטז, ד)!

הלל נראה, שספרו בגמרא (סנהדרין צב, א) שכאשר ראה נבוכדנצר הרשע שחנניה מישאל ועזריה ניצלו מכבשן האש ויחזקאל החיה מתים בבקעת דורא פתח פיו לשבח לקדוש ברוך הוא, ואלמלא בא מלאך וסתרו על פיו היה מאפיל על כל השירות והשבחות שאמר דוד בספר תהלים –

ותמוה –

הלא העולם הזה הבחירה הוא, ואם בקש נבוכדנצר לומר שירה שלא נשמעה כמותה ולהאפיל אף על דוד המלך, למה מנעוהו?!

ובאר הרבי מקוצק זצ"ל שאכן לא מנעוהו!

ולמה סתרוהו? כי אמרו לו: דוד המלך שורר בין בעת רווחתו ובין בעת צרתו. אתה, נבוכדנצר, משורר בעת גדולתך ורווחתך, אין זו רבותא. נסתור לך, ונראה איך תשורר –

ואז, נדם...

ובעניין זה שמעתי אמרה בשם הצדיק רבי יששכר דוב מבעלז זצ"ל, ויש בה עומק כה רב! תשאלו: מהיכן הגיע אלי ווארט של הרבי מבעלז? הו, זה סיפור ארוך –

לאחר מלחמת העולם השנייה שוחררנו מסיביר, והתגלגלתי לאוזבקיסטאן שבמזרח דרום רוסיה. הטשיבינער רב, ה"דובב מישרים" זצ"ל, מגדולי הדור, עם רבנים חשובים, נשארו בסיביר. נעשו מאמצים רבים לחלץ את הרב מטשיבין והשלטונות לא אפשרו בשום פנים ואופן להגר מגן העדן הקומוניסטי, לבל יתגלה אלו פנים יש לגן עדן זה...

מובן שהשלטונות, שהכפירה במלכות שמים היתה מעקרי שיטתם, לא הרשו להתכנס בבתי כנסת, וכל התכנסות נחשבה בעיניהם כחתרנות ופעילות כנגד המהפכה שלהם. בסכנת נפשות ארגנו מנין בסתר ולמדנו תורה.

יום אחד הופיעו במנין שלשה יהודים מזוקנים, והודיעו בשמחה שהמאמצים נשאו פירות, השאה הפרסי בעצמו התקשר לסטאלין, ורודן ברית המועצות, שיאפשר לרב מטשיבין לעבור לארצו, ומשם הדרך פתוחה לארץ ישראל. יש רק בעיה אחת: את אישור היציאה עבורו אפשר להשיג אך ורק במוסקבה. אין אפשרות לעלות לרכבת ולנסוע למוסקבה בלי אישור מסע מהשלטונות, והם לא ינפיקו אשרת מסע לצורך זה. אדרבה, המבקש מסתכן במעצר: מאין לך המידע? מצוי אתה בקשרים עם חוץ לארץ – הרי זו סיבה מספקת להיאסר בעוון ריגול...

הצעד הראשון שהתבקש היה לוודא שהסיפור נכון. פניתי אליהם ושאלתי מנין להם המידע. רב היה החשש שאילו שוטרי חרש, קומוניסטים יהודים פעילי הייבסקציה, המבקשים להפיל את אחיהם. ענו שהם בקשר עם הרב מטשיבין ועם פעילי החילוץ, אלא שקצרה ידם להגיע למוסקבה.

אמרתי להם: "הרב מטשיבין כולו תורה. אם אתם בקשר עמו, ודאי שמעתם מפיו דבר תורה" –

אמרו: "אכן, גם את מצבו הגדיר בדבר תורה. אמר אימרה ששמע מפי הרבי במעלז זצ"ל, בפסוק: 'קול ה' יחיל מדבר, יחיל ה' מדבר קדש' (תהלים כט, ח). לאמור: ידע שהעולם נחלק לשליש ישוב, שלשי ים, ושליש מדבר (תוספות פסחים צד, א). הים אינו מקומם של בני אדם (נדרים לב, ב), אבל המדבר הוא חלק מהיבשה. והמדבר בא בטענה: רבונו של עולם, למה אגרע? מדוע בישוב נשמע קול תורה ותפילה, דבורי קודש, ואילו אני מקום חיות רעות וגדודי ליסטים! וזהו שנאמר: 'קול ה', יחיל מדבר'. יחולו וכיסופי של המדבר, שישמע גם בו קול ה'. ובאמת זהו גם יחולו של הקדוש ברוך הוא, שהמדבר יתקדש: 'יחיל ה', מדבר קדש'!

ואמר הרב מטשיבין: לכל אדם יש בחייו תקופות "ישוב" ותקופות "מדבר". בעת הטובה, אין זו רבותא שהוא לומד ומתפלל כדבעי. אבל עליו לראות שתקופת המדבר שלו לא תהיה מקום חיות רעות וגדודי ליסטים, שממה ותוהו, אלא: "מדבר קדש"!

איי, ומי כרב מטשיבין הפך את תקופת המדבר, גלותו בסיביר, ל"מדבר קדש", וכתב את שפעת חידושי על פיסות נייר אריזה שליקט בשקידה... ידעתי איפוא שאינם סוכני חרש המבקשים להפילנו, וקיבלתי על עצמי לנסוע למוסקבה ולהשיג את אישור היציאה. הכיצד? נפלאות ההשגחה הפרטית: באוזבקיסטאן נשאתי את אשתי, ילדת מוסקבה. לשם כך נצרכו אישורים ממרשם התושבים שם. החלטנו לוותר עליהם, די לנו בסידור קידושין, לא נהיה רשומים כנשואים. עתה היה בידי נימוק מצויין לנסיעה למוסקבה: לקבלת האישורים לצורך רישום הנישואין. היו עוד עיכובים שנפתרו בניסים, ואין כאן מקומם. סוף דבר העניין סודר, ובערב הפסח תש"ו היה הרב מטשיבין בארץ ישראל.

כשהגעתי לארץ ישראל ועליתי לבקר, קם למזוג לי כוס קפה, באמרו: "אני חייב לך הכרת הטוב".

תשאלו איך הסכמתי שגדול הדור ישראלי? כך למדוני: אם מיישהו חש צורך להביע לך תודה, החסד שאתה יכול לעשות עימו כעת הוא לקבל את הבעת התודה. גם זה בכלל "הוה רך כקנה" (תענית כ, א) לבטל רצונך מפני רצונו.

על כל פנים, זו האימרה וזה לקחה –

לעבוד את ה', בכל מצב!

"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"

(והגדת)

ידוע פרושו של הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע ("קדושת לוי" פרשת אמור) בביאור: "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (דברים ד, לט) כלומר ש"בשמים", בעניינים הרוחניים, "ממעל", שא עיניך וראה שיש גבוהים ממך ותשתדל להעפיל לדרגתם, בבחינת "קנאת סופרים תרבה חכמה" (בבא בתרא כא, א). וידועים דברי רבינו יונה (אבות פ"ב מ"ז) "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש". כי "אנשים" הם החשובים והנעלים (רש"י במדבר יג, ג). במקום שיש גדולים ממך ודאי תשאף להגיע למדרגתם. אבל גם במקום שאתה הגדול, ולכאורה הגעת לפסגה, גם אז השתדל להיות "איש", נעלה ומרומם עוד יותר. הכיצד? "תראה עמך כאילו בדור חכמי התלמוד אתה, ועימהם במקום אחד. וגם אם תשיג למעלתם, תחשוב כאילו אתה עומד עם הנביאים, ועם משה רבינו עליו השלום, ומתי תשיג לחכמתם! ובוזה, לא תתרשל לעולם מלמוד, ותהיה כמעין המתגבר!"

איזו תביעה!

ה"חפץ חיים" זצ"ל היה מספר על אותו "ידען" בכפר, שהיה לו סידור עם הלכות "דרך החיים" וידע לפסוק מתי אין אומרים "אב הרחמים". גם לוח שנה היה לו, וידע לומר מתי ראש חודש ומתי חל המולד. והיו מכבדים אותו במנין שבכפר, וקוראים אותו "רבי".

פעם נקלע ללילנה, ועלה לבית המדרש של הגר"א. מצא את הלומדים מתנצחים בהלכה חמורה ותמה על המחזה. פנה אליהם לפשוט להם ספיקם, שהרי "רבי" הוא. על מה רבים כאן, שאל.

סחו לו בקצרה: מה יהי הדין במקרה פלוני, לשיטת הרמב"ם בסוגיא פלונית. על הרמב"ם שמע, על הסוגיא לא...

כך, אמר ה"חפץ חיים", כאן מכבדים אותנו וקוראים לנו "רבי", כשנעלה למרומם הרי לא נדע על מה מדברים שם, במתיבתא דרקיאה!...

וזהו: "בשמים ממעל". בעניינים הרוחניים שא עיניך לאלו שמעליך, ותשתדל להעפיל למדרגתם.

ברם, "ועל הארץ", בעניינים הארציים, "מתחת". תראה שיש פחותים ממך, ותשמח בחלקך. לא בכדי "השמח בחלקו" הוא מקייני התורה (אבות פ"ו מ"ו)!

נלמד קטע גמרא (נדרים נ, א), ונסה להבינו: רבי עקיבא, התקדשה לו בתו של כלבא שבוע, מעשירי ירושלים. שמע אביה, והדירה מכל נכסיו. התגוררו במתבן, וכל בוקר היו מלקטים את התבן שהסתבך בשערם. אמר לה: "אילו היה לי, הייתי קונה לך 'ירושלים' של זהב [תכשיט זהב, וירושלים מגולפת בו (ר"ן)]. שכך ראוי לנחם ולפייס (עירובין ק, א), ולבסוף אכן העניק לה תכשיט זה (שבת ק, ב)].

בא אליהו, נדמה להם כאדם וקרא על הפתח: "תנו לי מעט תבן, שאשתי ילדה ואין לי דבר להניח על הארץ עבודה ועבור התינוק!"

אמר רבי עקיבא לאשתו: "ראי אדם, שאפילו תבן אין לו!" כמה עלינו לשמוח בחלקנו, תבן יש לנו!

אמרה ליה: "זיל הוי ביה רב", לך ותלמד תורה.

הלך ולמד שתיים עשרה שנה לפני רבי אליעזר ורבי יהושע, ולאחר עוד שתיים עשרה שנה חזר בראש עשרים וארבעה אלף תלמידים ואמר להם: "שלי ושלכם, שלה הוא".

ידוע.

ויש לי שאלה: הן לא פחות מכך, ידוע המדרש אודות "איש חסיד היה, בלי מזון ומחיה", שיצא להביא טרף לביתו והנה אליהו הנביא לקראתו, נמכר עבורו לעבד תמורת שמונה מאות אלף זהובים, גייס מלאכי מרום שיעזרוהו לבנות ארמון בין לילה, ושוחרר למחרת. ובמדרשים נוספים גילה אליהו מטמוניות והנחיל עושר. מדוע כאן לא בנה להם ארמון ולא העשירים?

והתשובה, שאילו היה מעשירים היו נחלצים מענים, אבל היינו מפסידים את רבי עקיבא! כי יש לו מנה רוצה מאתיים, ויש לו ארמון רוצה שבעתיים. מה שעשה אליהו הנביא, השריש בהם את ה"על הארץ, מתחת", וברגע שהשתרשה ההכרה מיד שלחנו ללמוד תורה! להעפיל אל "השמים, ממעל"!

כמה נפלאים דברי החידושי הרי"ם מגור זצ"ל, שכאשר קטרגה הלבנה שאי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד והקדוש ברוך הוא מיעטה, הירבה צבאיה בכוכבים להפיס את דעתה (רש"י בראשית א, ט"ז). ואינו מובן: גדולה היתה, והתמעטה. במה יפייסו הכוכבים את דעתה?

וענה: תתנחם בכך שיש קטנים ממנה. "על הארץ – מתחת"!

וכאשר נרכוש נקודת מבט זו, ונהיה שבעי רצון בחלקנו בגשמיות, נוכל להפנות המבט להתעלות ברוחניות: "בשמים – ממעל"!

(והגדת)

המפקד קם, ובאותו רגע התעשת הקצין המתחזה. "קום" צוה בקול רועם על משרתו, "הבא לי כוס נוספת!"

נפוליאון קם בחדרה, כעבד הנכנע לאדוניו, נטל את הכוס – והשתחא ארצה. הכוס התנפצה. הקצין תפסו בגסות בצווארוננו, הקימו על רגליו וסטר לו אחת ושתיים. המפקד שב אל חייליו: "הלא ראייתם, הקצין אחד משלנו, ואיך סתר למשרתו!"

בינתיים קם הקצין והטיל מטבע זהב לשולחן. עזב את השולחן בזקיפות קומה, ומשרתו הולך אחריו בהכנעה.

יצאו מן העיר, השמיעו את הסיסמה וחזרו למחנה. בדרך, אמר המצביא בהכנעה: "אדוני הקיסר, לא אסלח לעצמי לעולם – סטרתי לך פעמיים!"

"סטירות הצילוני" השיבו הקיסר. "אילו לא היית סותר לי, הייתי תלוי עתה על העץ הגבוה ביותר בעיר!"

היש לנו מושג, כמה היצילוניו הסטירות שקיבלנו?!

(והגדת)

ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו

כתוב כאן בפסוק שהרשעים מקבלים את השכר כאן בעולם הזה,

נשאל החפץ חיים הרי כתוב בחז"ל שבשכר של פסיעות שנבוכדנצר פסע הוא זכה לשלש דורות של מלכות, בילקוט מלכים ב' [רמז רמד] מובא שמרודך בן בלאדן מלך אשור היה למוד לאכול בשש שעות וישן עד תשע שעות כי היה נס שגלגל חמה חזר, והוא שאל את עבדיו למה הם לא העירו אותו והם אמרו לו אלוקיו של חזקיהו החזיר את החמה, והוא כתב מכתב לחזקיהו 'שלוש מלכא חזקיהו שלום לקראת דירושלם שלום לאלקא רבה' ונבוכדנצר היה אז הסופר והמלך אמר שלא ראוי להקדים את חזקיהו לאלקא רבה ונבוכדנצר רץ שלש פסיעות להחזיר את השליח ואחר כך מלאך גבריאל עצר אותו, אמר הקב"ה אתה רצת שלש פסיעות בשביל כבודי חיך שאני מעמיד לך שלש מלכים שליטים מסוף העולם ועד סופו, ואלו הן נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר, השכר על שלש פסיעות היה שבעים שנה שלטון על כל העולם כולו, שאלו את החפץ חיים הרי פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון ואם הם מקבלים את השכר כאן בעולם הזה היה מגיע להם הרבה יותר משבעים שנה שלטון, ואנחנו רואים שבקושי יש להם וילה בקיסריה... והחפץ חיים ביאר לו על פי משל ויסוד הדברים היה שיש הרבה חילוקי מדרגות בעשיות המצוות, הדרגה הכי נמוכה זה מי שמקיים מצוות בשביל כסף, יש דרגה שמקיימים מצוות בשביל לקבל שכר, יש כאלו שרוצים שכר גשמי כאן בעולם הזה ויש כאלו שרוצים שכר רוחני בעולם הבא, ולפעמים אדם זוכה לעשות ולקיים מצוה אך ורק בשביל הקב"ה, נקי לשם שמים, והדרגה של המצוה הזו כל כך גבוהה ועליה לא נאמר שרשעים מקבלים את השכר כאן בעולם הזה, על כזו מצוה לא שייך לשלם בעולם הזה, פעם אחת בהסטוריה ארע ששילמו כאן בעולם הזה שכר על מצוה אצל נבוכדנצר, שלשת הפסיעות שהוא עשה היו נטו לכבוד הקב"ה והיו חייבים לשלם לרשע הזה כאן בעולם הזה ולכן הוא זכה לשלש דורות של מלכות על כל העולם.

רבננו, בואו חשבו! אם אנחנו רואים שיש כזה פער בשכר כאן בעולם הזה בין מי שמקיים מצוות אך ורק לשם שמים לבין מי שמקיים את המצוה בשביל מטרת אחרות, כמה גדול הוא הפער ביניהם בעולם הבא, כמה שכר מקבל מי שזוכה לקיים מצוות נטו בשביל הקב"ה.

והיסוד הזה של החפץ חיים מתאים עם מה שכתוב ברמב"ם בפירוש המשנה בסוף מסכתא מכות על המשנה י' ח' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר' אומר הרמב"ם שכויד לזכות להיכנס לגן עדן צריך לקיים מצוה אחת בשלימות עם הכונה הטהורה, ו'הכונה הטהורה' פירושה לעשות את המצוה רק בשביל הקב"ה, לא בשביל עולם הזה, לא בשביל עולם הבא, כשמקיימים מצוה אחת בצורה הזאת יש כרטיס כניסה לעולם הבא, ומכיון שהקב"ה רצה לזכות את ישראל בחיי נצח לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שאדם שחי שבעים שמונים שנה ובכל יום הוא מצווה בתרי"ג מצוות במשך השנים תהיה לו לפחות מצוה אחת שעל ידה הוא יזכה לחיי נצח, וזה לשון הרמב"ם 'שיעשה מצוה אחת כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונות מכוונות העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה', זו הדרגה הגדולה של קיום המצוות בשלימות ובאהבה.

רבננו, יהיה לנו למעלה הרבה הרבה הפתעות, יתכן יהודי פשוט של חק לישראל ובכל יום ויום הוא מקיים כמה וכמה מצוות אך ורק בשביל הקב"ה, לא פלא שהיו הרבה יהודים פשוטים שפעלו הרבה ישועות כי הם היו במדריגה של קיום מצוות בשביל הקב"ה, ומצוה אחת כזו שוה אלף אלפי אלפים יותר מהרבה מצוות בלי כונה זכה ונקיה, **בתיקון לליל שבוועות** מובא את הסיפור שהיה בצפת עם הבית יוסף וחבורתו שהם ישבו ולמדו כל הלילה ברציפות בלי הפסק 'לאוקמי שכינתא' זה היה נטו

"כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני ה' אלקיך להכעיסו, העידתי בכס היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה לא תאריכן ימים עליה כי השמד תשמדון. והפיץ ה' אתכם בעמים ונשאתם מתי מספר בגוים אשר ינהג ה' אתכם שמה" (דברים ד, כה-כו). במילים אלו פותחת קריאת התורה בתשעה באב, יום החורבן, אותו צפה ומפניו הזהיר הקדוש ברוך הוא, "קורא הדורות מראש" (ישעיה מא, ד).

יש לי שאלה: מתי שמחים יותר, בערב ראש חודש אב, או בערב ראש חודש אדר?

נתבונן: "משונכס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א). מרבין ומרבין ומרבין, עוד ועוד, באדר ובניסן באייר ובסיון, ממשיכים להרבות בתמוז מגיעים לפסגה, ואז: "משונכס אב ממעטין בשמחה" (שם). ממעטים וממעטים, עד שמגיעים לשפל בערב ראש חודש אדר...

מובן שאני אומר זאת בדרך צחות, בהלצה. אבל בכל זאת, תשעה באב קרוי "מועד", "קרא עלי מועד" [לשבור בחור"י רחמנא לצלן] (איכה א, טו), ואין אומרים בו תחנו (ארח חיים תקנט) ולא צידוק הדין על המת (בית נוסף יור"ד תא). וכתה ה"פרשת דרכים" (דרוש לג) "ולא ידעתי מועד זה מה כוונתו. וראיתי במדרכי במועד קטן שאין אומרים תחנון בתשעה באב משום דכתיב "קרא עלי מועד", ולא ידעתי למה נהפך יום זה מאבל ליום טוב מיגון לשמחה".

והתשובה כתובה ברש"י על הפסוק "וכי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ", ומקורה בגמרא (גיטין פח, א): רמז להם שיגלו מארצם לסוף שמונה מאות חמישים ושנים שנה כמנין "ונושנתם" והוא הקדים והיגלם לסוף שמונה מאות וחמישים, והקדים שנים ל"ונושנתם", כדי שלא יתקיים בהם "כי אבוד תאבדון". וזהו שנאמר "וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק הוא ה' אלוקינו (דניאל ט, יד), צדקה עשה עמנו שמייהר להביא הרעה שנתיים קודם זמנה.

נחשוב: מה חשבו בני ישראל כשהגיע החורבן, כשניתך זעם ה', "בהיעטף עולל ויונק ברחובות קריה, שכבו לארץ חוצות נער וזקן, בתולתי ובחורי נפלו בחרב, ידי נשים רחמניות בשלו ידיהן" כל מגילת איכה –

ולמעשה, "צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהקדים שנתיים ול"ונושנתם" (גיטין פח, א), ו"מועד" הוא! שאילו היו חוסכים צרות אלו, מגיעים היו חלילה ל"אבוד תאבדון" והשמד תשמדון" רחמנא לצלן!

ובענין זה, סיפור –

בשעתו, כבש הקיסר נפוליאון את כל אירופה בסערה, ופלש לרוסיה. צר על עיר אחת, ולא נכבשה. הנצורים השיבו מלחמה שערה, ולא נכנעו. המצור עכב את התקדמות הצבא ונתן לגדודי הצאר הרוסי שנסוגו בבהלה שהות להתארגן לבלילה.

אז אחד המצביאים הצרפתיים עוז, ופנה למלכו. הציע להשאיר חיל מצב שימשיך את המצור, והצבא יאגף את העיר וישמיד ברדיפה אחר צבא הרוסי הנמלט, לכתשו הדק. אין טעם בהמשך המצור ועצירת ההתקדמות.

שאלו נפוליאון: "אתה יודע רוסית, אמת?"

אישר המצביא.

הורהו נפוליאון: "לבש מדי אחד הקצינים הרוסיים שנפלו בשבי ואמץ את זהותו. קח אותי כמשרתך, ונתגנב אל העיר. נעמוד על הלך הרוח בה, ונדע לכלכל את צעדינו".

לא הועילו המחאות, שאסור לנפוליאון לסכן את עצמו. הסכנות היו לחם חוקו. לא קיבל את ההצעה שהמצביא ילך לבדו. לבש נפוליאון בגדי משרת, והתלווה אל המצביא. השמיעו את הסיסמא, ונתנום לעבור. הגיעו לעיר הנצורה ועלו לפונדק. בקש המצביא כוס שיכר, והמשרת יושב לצידו בהכנעה.

שמעו חיילים מתאוננים באזני מפקדם: אינם אוכלים לשבעה, הם חסרי כח. אם תהיה מתקפה לא יחזיקו מעמד. במיוחד, שהאגף הדרומי אינו מתחזק כראוי ורבות בו הפרצות.

הסיכון היה איפא כדאי, שמעו מה שקיוו לשמוע.

לפתע נדרך אחד החיילים. פניו קדרו ואמר למפקדו: "כמדומני, שמשרתו של הקצין שם הוא נפוליאון, הקיסר הצרפתי!"

רעמי צחוק נשמעו, אך הלה עמד על דעתו: "ראיתינו פעם, סוקר מסדר צבאי. הוא האיש!"

"מה אתה מדבר", גער בו המפקד, "האינך רואה שהוא משרתו של הקצין?"

לשם שמים, ובאמצע הלילה נשמעה בת קול שאמרה איזה נחת רוח אתם עליהם, לזה זוכים רק כשמקיימים מצוות אך ורק בשביל הקב"ה, אין לנו שום כלים למדוד דרגות ומדריגות של בני אדם, זה דבר המסור ללב מי עובד לשם שמים ולמי יש פניות אחרות.

כבד את אביך ואת אמך וגו' למען יאריך ימך (ה, טז)

המוזיקה הרועשת מקפיצה את הקהל, מעגלים גדולים וקטנים ממלאים את האולם, ובמרכז השמחה החתן כמובן. הוא מפזז ומכרכר בין המעגלים, חיוך גדול מעטר את פניו, וחבריו מריעים לו ושמחים בשמחתו יחד עם בני משפחתו, השכנים והמכרים.

בירכתי האולם יושב לו הסבא על כסא, ומביט בהתרגשות על נכדו החתן. מעיניו זולגת דמעה של התרגשות. הוא זוכר את הימים האפלים, כשהיה שם במחנה העבודה, נתון תחת ידם האכזרים של הנאצים הארורים. את המלחמה הוא סיים כנער בודד, בלי משפחה ובלי קהילה, בלי חברים ושלי מכרים. רק הוא ועוד ניצולים כמוהו, שרובם איבדו את כל משפחתם בשואה.

והנה... עשרות שנים לאחר מכן, הוא נמצא כאן לבוש בבגדים חגיגיים, כשמולו מאות אורחים שבאו לשמוח בשמחה הגדולה של נישואי בנו.

לפתע הוא קם ממקומו, ובצעדים איטיים התקרב לעבר במת התזמורת. הוא אומר כמה מילים לאוזנו של הזמר, שמורה לכל חבריו לעצור את המוזיקה.

"הסבא של החתן ביקש לומר כמה מילים", מכריז הזמר. נער צעיר מגיש כסא לסבא, אך הוא מסרב לשבת. כולם משתתקים ומביטים בסב בסקרנות, מנסים לנחש מה הוא עומד לומר אל תוך המיקרופון.

"אספר לכם סיפור שקשור בקשר ישיר לחתונה הזאת שאנחנו חוגגים בה עכשיו", פותח הסב בקול רועד מהתרגשות ומזקנה.

"היה זה לפני עשרות שנים. בעיירה האירופאית בה התגוררנו, שרר פחד אימים. הנאצים הגיעו וכבשו את כל האזור. שמענו שמועות על כך שבכל מקום אליו הם באים, הם מנהלים גירוש מסודר של היהודים לעבר מחנות ההשמדה. לא ידענו אז אם תאי הגזים הם עובדה נכונה או רק שמועה מוגזמת, אבל ברור היה לנו שהגירוש של היהודים לא נובע מטוב לב, ושגורל אכזר מאוד מצפה לנו.

"לא עברו ימים מרובים, והנה אנחנו נתקלים במודעות גדולות שנתלו כל לוח מודעות ברחבי הגטו: 'כל יהודי הגטו נדרשים להתייצב מחר בשעה 5:00 בבוקר ב'אומשלאג פלאץ', ולהיערך לקראת העברתם למקום אחר. אין לקחת חפצים ורכוש מעבר לחבילה אחת עבור כל אדם. מי שיעדר ולא ימלא אחר הוראה זו, יירד למוות'."

"קולות בכי ויללה נשמעו מכל כיוון. אימהות נפלו על צוואר בניהן, אבות מחו דמעה, וילדים התייפחו בקול גדול. הסוף המר מתקרב אלינו בצעד ענק.

"הייתי אז נער צעיר. מיהרתי להגיע לביתי, ושם המצב לא היה שונה כל כך ממה שהיה בחוץ. הורי היו מבוהלים ומפוחדים, וגם אני כמובן הרגשתי אותו הדבר.

"התחלנו לארגן כמה חפצים, ולהיערך לקראת הגירוש הבלתי נמנע. לפתע פונה אלי אבא, מגיש לי חולצה לבנה שאמא כיבסה קודם לכן, ומבקש ממני לגהץ אותה.

"אבא??? שאלתי אותו בתמיהה גדולה. 'אנחנו עומדים להיות מגורשים למחנה של הנאצים. מדברים על כך שכל מי שמגיע לשם, מוצא שם את מותו. נותרו לנו אולי כמה שעות בודדות לחיות, וכל מה שחשוב לך עכשיו זו חולצה מגוהצת?'"

"אבל אבא לא ויתר. 'בני יקירי, אני רוצה שתגהץ לי חולצה', אמר, ופניו אפורות מפחד ודאגה.

"לא התווכחתי. אם אבא רוצה שאגהץ לו חולצה, אני כמובן אמלא אחר הוראתו.

"ניגשתי לאח, הבערתי בו אש, ולאחר זמן מה, נטלתי את הגחלים והכנסתי לתוך המגהץ הגדול והמגושם שהיה בבייתנו. הגחלים חיממו אותו היטב, ויכולתי להתחיל במלאכת הגיהוץ.

"כעבור דקות אחדות כבר הגשתי לאבא חולצה מגוהצת ומקופלת. הוא התבונן בה, ומבט של שביעות רצון נשקף מעיניו.

"אני יודע בדיוק להיכן אנחנו הולכים", אמר לי אבא, "ודווקא בגלל זה ביקשתי שתגהץ לי חולצה. התורה הקדושה אומרת לנו 'כבד את אביך ואת אמך, למען יאריך ימך'. מצוות כיבוד הורים היא הסגולה הטובה ביותר לזכות לאריכות ימים.

"אני לא יודע מה יקרה איתי ועם אמא", הוא הוסיף, "אבל אתה בני, נער צעיר ואנחנו רוצים שתחיה. אנחנו רוצים שתשרוד, שתעבור את

בין הזמנים - רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

כמדומה לי, כי אם נתעמק במאמר דלהלן נוכל לדעת היכן מעמדנו בחיים.

חז"ל אומרים בחולין דף קכז: "כל בעלי החיים שיש ביבשה – כנגדם יש בים, חוץ מחולדה. לכן אנו נקראים 'יושבי חלד' כי מעלת יושבי היבשה על הים, היא החולדה האחת..." "יושבי חלד".

עוד הורו חז"ל כי בעלי החיים הטהורים שביבשה כנגדם בים – טמאים, וכל הטמאים שביבשה – טהורים בים, חוץ מכלב הים, שהוא טמא בין ביבשה ובין בים. הכלב יוצא מן הכלל, כיוון שכאשר הציידים מנסים לצוד אותו הוא בורח ליבשה, א"כ אינו נחשב כחיה של ים. נכון, שכל ימות השנה הוא שוחה עמוק בים, כך כולם מכירים אותו – כלב הים, אך המודד והמבחן הם בשעה שרודפים אותו להיכן הוא בורח.

"ד" עוזי ומעוזי" מה כור המבחן האם ד' הוא עוזי ומעוזי? "ומנוסי ביום צרה" להיכן שאני נמלט ביום צרה.

חז"ל הקדושים אמרו בעירובין דף סה "בשלשה דברים האדם ניכר – בכוסו, בכיסו ובכעסו" היינו? ברגעים קשים.

כלב הים בשעה שלוחצים אותו לאן בורח.

אתם. תלמידי ישיבת בין הזמנים מראים להקב"ה – לאן אנו בורחים. אשריכם. הנכם מליצי יושר על העיר כולה. כי על ידיכם ומחמתכם אפשר לבוא לריבונו של עולם ולומר לו – תראה את הבנים שלך, הם יכולים לנסוע לשם ולשם, והם נשארים בבית מדרש קשורים איתך, נמלטו לכאן. ואין לנו זכות גדולה מזה.

הרבי מקוצק ז"ע אמר פעם: מפני מה זכה הרב מביאלה לכן כמו האבני נזר זי"ע? מפני שלמד ביום פורים, בזמנים שהולכים לאיבוד.

באוזני שמעתי מיהודי ששמע מהחפץ חיים זצוק"ל, כי שעה אחת לימוד בבין הזמנים נחשבת בשמים כחמש שעות, איך החשבון אינני מבין אבל כך הוא אמר.

נסיים בווארט חדש ממרן החפץ חיים זצוק"ל

ישנן שתי שאלות על חזקיה המלך.

בשעה שסנחריב צר על ירושלים ועמו אלף ראשי גייסות (כלומר בכזו כמות רבה של חיילים) מה עושים? נעץ חזקיה חרב בבית המדרש ואמר כי "כל מי שלא יעסוק בתורה ידקר בחרב!".

ראשית כל, לא מובן מהיכן הוא למד את ההלכה שמי שממאן לעסוק בתורה חייב מיתה? שאלה שניה, מדוע נעץ חרב בבית המדרש שינעץ חרב בפתח הקולנוע (שהם יזכו לקיים את היהרג ואל יעבור) שיגיד להם: לכו לבתי מדרשות ומי שישאר כאן ידקר בחרב!! שאלה.

מרן החפץ חיים הסביר בהזדמנויות רבות כי אנו עומדים בעיצומה של מלחמה עם היצר הרע. הוא לוחם מלחמת הישרדות. כי כיון שהיצר מתקרב לקראת איבודו מן העולם, בימות המשיח, הוא מנסה להתחזק במאמץ רב, כמו נר העומד לכבות. המלחמה קשה ועקובה מדם. ובשעת מלחמה הקשר האלוטי הוא החשוב ביותר, השונא משקיע את המאמץ הגדול ביותר לנתק את הקשר הטלפוני ולבלבל את השדרים האלוטיים.

בעל המפעל החל לצעוק עליו בכעס רב: "מדוע לא פתחת לי את הדלת?" ורבי חיים מתפלא ומשיב: "הרי פתחתי לך מיד כשביקשתי..."
"וכי לא שמעת את הצעקות, הדפיקות, היריות שאת חוריהן תוכל לראות כאן על הקיר?"
"לא. לא שמעתי כלום!"
א מורידגע מעשה!

פעם שאלו אותו: איך אתה עושה את זה? יש אנשים שבשעת התפילה מתנענעים, צועקים, סופקים כפיים, והחיצוניות משפיעה עליהם פנימה. אבל אתה לא נע ולא זע, ובכל זאת מצליח להגיע לריכוז ולכוונה עצומים, כלשון הרמב"ם: "כאילו הוא עומד בשמים", כיצד?

נענה רבי חיים ואמר, אמשול לכם משל:

מלך אחד הוציא כרוז בכל המדינות: מי שיבנה לי ארמון, שיכולים להכניס בתוכו שלשה מליון מטבעות זהב, בדיוק נמרץ, שורות שורות מהרצפה עד התקרה – יקבל את כל המטבעות לעצמו. כל המומחים, האדריכלים והמהנדסים, ניסו לחשב את הגודל המדויק, אך המלאכה היתה קשה, שכן כל סטיה של סנטימטר אחד, עלולה להביא לכך שכל הבניה תרד לטמיון. אדריכל אחד, בעל שם עולמי, טען שהוא יכול לבצע את המלאכה. הוא החל בבניה, ולאחר שסיים הביאו את שלשת מליון המטבעות, שנשפרו שוב למניעת טעויות, והחלו להכניסן אל הארמון. העמידו את השורות בסדר מופתי...

מהרצפה עד התקרה...

והנה...

מטבע אחת נשארה בחוץ! לא נכנסת!

מנסים לדחוף בכוח – לא הולך!

המומחה העולמי חיך ואמר: "לא צריך לדחוף! אם אמרתי שזה יכנס – זה יכנס גם בלי דחיפות". הוא הורה להוציא את כל המטבעות, והחל לסייר בארמון. לפתע הבחין בחתיכת בוץ שנדבקה לרצפה. הוא גרד אותה, ניקה את הרצפה, ושלושת מליון המטבעות נכנסו בדיוק נמרץ.

הנמשל – אמר רבי חיים זלאטעס – הקב"ה, שברא את כל העולם, ברא את האדם שהוא "עולם קטן" בפני עצמו. במרכזו הוא ברא את הלב, וציוה בתורתו הקדושה: "ולעבדו בכל לבבכם" ואמרו רבותינו: "איזוהי עבודה שבלב – זו תפילה". כלומר, הלב מתאים לתפילה, והתפילה מתאימה ללב. אין צורך לדחוף, להתנדנד, לצעוק – אם הלב מספיק נקי, התפילה נכנסת בו וממלאת אותו בדיוק נמרץ!

אם רואים שמתפללים ו"זה לא הולך" – יש לדעת שהלב נקי לגמרי! דבק בו בוץ!

כי כשהלב נקי, "ולעבדו בכל לבבכם" – התפילה ממלאת את כולו! מגיעים לדבקות מוחלטת בקב"ה, לא נותר בו מקום לכל "גשמייות" שהיא, ואין צורך בשום פעולות חיצוניות לשם כך!

פרשת ואתחנן

חז"ל מביאים במדרש (פרשת וזאת הברכה), שמשה רבינו התפלל לקב"ה 515 פעמים, כמנין "ואתחנן", וביקש מהקב"ה שיתן לו להיכנס לארץ ישראל.

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר – ואתחנן גימטריא 515.

הקב"ה אומר למשה רבינו – (דברים ג, כו) אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, שלא יבקש ממנו עוד, את הבקשה להיכנס לארץ ישראל, ובמקום נוסף במדרש אמר לו הקב"ה – אם יהיה 'סלח נא', אין 'אעברה נא'. אז תחליט, אם אתה רוצה שאסלח לעם ישראל על חטא העגל, אז אין אעברה נא – אם אתה רוצה לעבור לארץ ישראל, אין מחילה על חטא העגל. תחליט מה אתה רוצה.

משה רבינו אומר – בשום פנים ואופן. לא החשיבות שאכנס לארץ ישראל, ישנם כמה לשונות בחז"ל – יאבד משה ואלף כיצא בו, ואל יאבד אחד מיישראל.

המהרי"ל דיסקין בספרו, נוקט, שהאמירה הזאת אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, זה לאו שנאמר למשה רבינו. הקב"ה אסר עליו להתפלל, ולבקש היתר להיכנס לארץ ישראל.

הוא הגיע ל-515 תפילות, אמר לו הקב"ה אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה.

אומר המהרי"ל דיסקין – זה לאו. הקב"ה אסר על משה רבינו בלאו, להתפלל כדי להיכנס לארץ ישראל, והשאלה היא – מה אכפת לו לקב"ה, שמשה יבקש וימשיך להתפלל?

לכאורה, שימשיך להתפלל ולבקש, כמו שהגמרא אומרת – אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

מהו הקשר האלחוטי, כביכול, בין עם ישראל לאביהם שבשמים, מהו הטלפון? "קודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד הוא" התורה מקשרת בין ישראל היודעים שאין להם להישען אלא על אבינו שבשמים.

לכן כאשר חזקיה ראה את עוצמת הסכנה בה שרוי היה אז עם ישראל, כאשר מסביב שורר יאוש, אובדן תקוה, ידע המלך כי נותר דבר אחד: הידוק הקשר הישיר האלחוטי בין ישראל לבורא העולם. ולכן הכריז כי המנתק או מחבל בקשר זה – ידקר בחרב.

מי שבתוך בית המדרש ואינו עוסק בתורה, זה ענין של פיקוח נפש! יש לו דין של 'יודף'! הללו היושבים בבתי קירקסאות אינם ממונים על הקשר האלחוטי.

ישיבת בין הזמנים היא הנשק המוצלח ביותר בימים קשים אלו כאשר השונאים מקיפים אותנו מכל עבר. כאשר בן תורה ממלא את עצמו על גדותיו הוא משפיע ממילא על הסובבים אותו ומקדש שם שמים "ואהבת את ד' אלוך" – שיהא שם שמים מתאהב על ידך", הינו החייל הטוב ביותר להגן על אבא ואמא על האחים והאחיות ועל כל יושבי העיר הזאת. אמן כן יהי רצון.

ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו ככל לבבך ובכל נפשך (ד' כט)

כשמדברים על נושא התפילה, לא שייך שלא להזכיר את הסיפור שסיפר ההייליגער בריסקער רב זצ"ל, ששמע אותו מה' בית הלוי, והוא מגיע עד רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל:

בזמנו של רבי חיים מוולוז'ין היה יהודי בשם רבי חיים זלאטעס, שהיה ידוע כי תפילותיו מתקבלות. התפילה שלו היתה תפילה! בעת שהתפלל, לא היה זו ממקומו, לא התנועע, ללא שום חיצוניות, רק פנימיות. הוא היה כל כך דבוק בה' עד שלא הרגיש כלום מכל הנעשה סביבו, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תפילה פ"ה ה"ד) "ונותן עיניו למטה, כאילו מביט לארץ, ויהיה ליבו פנוי למעלה, כאילו הוא עומד בשמים... ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ופחד".

רבי חיים היה עובד בבית חרושת שהיה בבעלותו של גוי. כל יום היתה הפסקת צהריים שנמשכה שעה, והפועלים היו יוצאים מבית החרושת, איש איש לענייניו. בית החרושת היה נותר ריק מאדם. יום אחד החליט רבי חיים להתפלל בשעה זו תפילת מנחה. בידעו כי לא אמור לבא לשם איש. הוא נעל את דלת בית החרושת מבפנים, ונעמד להתפלל.

דא עקא, בדיוק באותו יום צריך היה בעל הבית להיכנס, ובידעו כי רבי חיים נשאר בפנים, הוא דפק על הדלת הנעולה, וביקש ממנו שיפתח.

אין קול ואין עונה.

הוא הגביר את עוצמת הדפיקות, ועדיין, אין קול ואין עונה.

הוא עלה בסולם, והביט מבעד לחלון, לראות האם רבי חיים אכן נמצא בפנים, ואכן הוא ראוה את רבי חיים עומד ליד הקיר, לא נע ולא זע.

הוא קרא לו מהחלון: "חיים! תפתח את הדלת".

אין קול ואין עונה.

"חיים! אתה עושה ממני צחוק? אני צריך להיכנס!"

ורבי חיים לא שומע כלום, לא רואה כלום, לא זו מהמקום.

הגוי לקח מוט ברזל והחל לדפוק על דלת הברזל, עד שכל השכנים נזעקו למקום. "היהודי עושה את עצמו כאילו אינו שומע", הוא מסביר לקהל שהתאסף. "גם אם נניח שהוא נרדם בעמידה – אי אפשר שלא לשמוע דפיקות חזקות כל כך. אין זאת אלא שהוא עושה ממני צחוק".

כל הנאספים החלו לקלל את היהודי החצוף וחמתו של בעל בית החרושת בערה בו. "האמת היא", אמר, "שיהודי זה תמיד עבד אותי ביושר ובנאמנות שאין למעלה מהן. פשוט ענוג לעבוד איתו. איני יודע מה קרה לו". והוא עלה לחלון וקרא: "חיים! אין לי הרבה זמן. אם אינך פותח – אני יורה בך!".

אין קול ואין עונה.

כעסו גבר. הוא ידע כי באמת הוא לא רשאי להרוג אותו, אך החליט להגביר את איומיו וירה מספר כדורים, שעברו במרחק סנטימטרים ספורים ליד אזנו של רבי חיים, פגעו בקיר ונקבו אותו.

- ורבי חיים לא רואה, לא שומע. הוא מתפלל.

כל הנוכחים הביטו בהשתאות באדם המופלא, שרירות לא מזיזת אותו ממקומו...

כעבור מספר דקות נוספות הם ראו אותו שהנה הוא זו ממקומו ופוסע לאחור. כשבעל הבית ראה זאת הוא מיהר לצעוק: "חיים! תפתח את הדלת מיד!" רבי חיים סיים את ה"עושה שלום" ומיהר לפתוח לו את הדלת.

אז מה אכפת לקב"ה, שמשה רבינו יתפלל פעם אחר פעם, שיתפלל כמה שהוא רוצה??

המב"ט (בית אלוקים) כותב – התפילה, אין עיקר כוונתה, כדי להיענות בתפילה.

כן תיענה, לא תיענה, זו לא המטרה של התפילה.

המטרה של התפילה, זה לדעת שהכוח לנתינה, נמצא אצל הקב"ה, ובלעדיו אין לך כלום, וזו מטרת התפילה ולא הענייה על הבקשה, ולכן לכאורה, צריך ביאור – מה אכפת לקב"ה שמשה רבינו יתפלל ויתפלל, והקב"ה יאסור עליו להתפלל?

אני רוצה להסביר ולהביא את דברי המהר"ל דיסקין, שמביא דבר מאוד מענין, והמדרש עצמו, מופיע במדרש רבה בפרשת השבוע, והוא פלא מופלא.

אני רוצה להקריא את דברי המדרש, ולכאורה, המדרש הזה צריך ביאור. אומר המדרש (דברים רבה, ואתחנן, פרשה ב) – ואתחנן אל ה', זה שאמר הכתוב (משלי יח, כג): תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות, אמר רבי תנחומא תחנונים ידבר רש, זה משה, שבא אצל בוראו בתחנונים. ועשיר יענה עזות, עשירו של עולם, זה הקדוש ברוך הוא, ענה אותו עזות, שנאמר (דברים ג, כו): אל תוסף דבר אלי.

משה רבינו הוא הרש, שבא אצל בוראו בתחנונים, והקב"ה עונה אותו עזות, שנאמר אל תוסף דבר אלי.

שואל המהר"ל דיסקין – מה פירוש הדבר שהקב"ה, נקרא כאן במדרש הזה עשיר יענה עזות, ולמה הקב"ה אסר על משה רבינו בלאו, לבקש עוד בקשות אל תוסף דבר אלי? ומה בדיוק הקב"ה רוצה כאן? חז"ל אומרים במדרש – ישנם עשרה לשונות של תפילה, ומכל הלשונות שיש, משה רבינו ביקש רק בלשון תחנונים.

עוד אומרת הגמרא (מסכת ברכות לב, ב) – אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו אעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר {דברים ג-כו} אל תוסף דבר אלי וסמך ליה עלה ראש הפסגה.

אז רואים שמשה רבינו נענה, אמנם הוא לא נענה להיכנס לארץ ישראל, אבל לראות את ארץ ישראל, הוא כן נענה. אף עפ"י שלמשה רבינו יש זכויות, והבן-יהודי במקום אומר, שאין לך מעשה שיהודי עושה היום, ואין למשה רבינו בו זכויות. הוא זה שהנחיל את התורה לעם ישראל. כל לימוד תורה שאנחנו לומדים, הכל זה מכוחו של משה רבינו.

אומרים חז"ל – מכוח המעשים הטובים של משה רבינו, אדם שמרובה כ"כ בזכויות, אם כל זה, אתה רואה שהוא לא נענה, אלא בתפילה.

ללמדך את כוח תפילתו של משה רבינו, ואף עפ"י כן שהוא ביקש, הוא לא נענה, והמדרש מביא כאן – אמר רבי יוחנן עשרה לשונות נקראת תפלה, ואלו הן: שועה, צעקה, נאקה, רנה, פגיעה, בצור, קריאה, נפול ופלול ותחנונים... ומכלל לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים.

אמר רבי יוחנן, מכאן אתה למד, שאין לבריה כלום אצל בוראה, שהרי משה רבן של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים.

אמר רבי לוי, למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים, המשל אומר הוי זהיר שלא תתפס מקום דבורך תזהר ממה שאתה מוציא מפ"ך כיצד, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה (שמות לג, יט): וחנתי את אשר אחן, אמר לו, מי שיש לו בידי, (שמות לג, יט): ורחמתי, במדת הרחמים אני עושה עמו. ומי שאין לו בידי, וחנתי, במתנת חנם אני עושה עמו, ובשעה שהיה משה מבקש לכנס לארץ ישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא (דברים כו, כו): רב לך, אמר לפניו רבונו של עולם לא כך אמרת לי, כל מי שאין לו בידי וחנתי, במתנת חנם אני עושה עמו, עכשו איני אומר שמתבקש לי אצלך מאומה, אלא חנם עשה עמי, מנין, ממה שקרינן בענין, ואתחנן אל ה'.

אומר הבן-יהודי – עם כל המעשים הטובים של משה רבינו, הוא מבקש מהקב"ה, מאוצר מתנת חנים, שיתן לו להיכנס לארץ ישראל.

אנחנו רוצים להבין מה זה תחנונים ידבר רש, למה משה רבינו צריך לדבר בתחנונים, ולמה הקב"ה עונה אותו ב-עשיר יענה עזות? ולמה לפי דברי המהר"ל דיסקין, אסר הקב"ה על משה רבינו להתפלל בלאו? אלו השאלות שאנחנו, בע"ה, רוצים להתמקד בס"ד, וכדי להבין את יסודם של דברים, בואו נלך דבר דבור על אופניו:

כדי לעמוד על יסודות התפילה, לפחות על נושא אחד נתמקד – בכוחה של תפילה.

ידוע לכולם מה שרש"י מביא (בראשית ב, ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה

אומר רש"י – כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צרך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים.

הרב פינקוס זצ"ל, בשתי הספרים שלו, גם על ספריו על ספר בראשית, וגם 'בספרו שערים בתפילה', הוא אומר דבר ראשון, מה זה המושג הזה של שער? למה שער התפילה, נקראים בשם שערים? כך שואל הרב פינקוס זצ"ל בספרו, בשתי מקומות.

עונה הרב פינקוס – השער הזה, מלמד אותנו שהתפילה, היא פותחת את השער.

כלפי מה הדברים אמורים?

אומר הרב פינקוס – כאשר הקב"ה קבע לאדם כלשהו בראש השנה, שיקבל עושר, נחת, קבע לו שיקבל דברים מסוימים, גם אחרי הקביעה הזאת, זה לא יבוא מבלי בקשה נוספת של האדם. זו קביעה שקבע הקב"ה בעולם.

משל למה הדבר דומה?

משל לעשיר אחד שישב בניו-יורק, והגיע אליו אדם שאוסף כסף לשיבה.

אמר לו העשיר – אתרום לך \$50,000.

ב"ה, יצא אותו יהודי שש ושמוח, בכל זאת, לא בכל יום מקבלים סכום כזה.

אמר לו אותו יהודי – מה עם הצ'ק?

- אתה תקבל אותו בדואר.

יום אחד הוא מקבל מכתב, שיש לו חבילה בדואר מחו"ל.

מה האפשרות של הבן-אדם עכשיו, לקבל את המכתב?

ללכת אל הדואר, לפתוח את הדלת ולהיכנס לקחת את החבילה.

אומר הרב פינקוס – כל זמן שהדואר סגור, לא יעזור לו שום דבר, הוא לא יוכל להוציא את החבילה.

כך קבע הקב"ה בעולם. בית הדואר הוא השמים, האדם נמצא כאן בארץ, נקבעו לאדם דברים, "הדואר שיפתח", זה מה שמאפשר לאדם, לקבל את "המוצר" שהובטח לו בראש השנה ויום הכיפורים.

הוא מביא משל נוסף, לאדם שהזמין סחורה במפעל כלשהו. העמיסו את הסחורה על המשאית, הכל מוכן, המשאית נמצאת בחצר המפעל, אבל עד שהשומר של המפעל לא יפתח את השער למשאית, הסחורה לא תצא החוצה.

לכן התפילה נקראת שער, משום שהקב"ה כך הטביע בעולם, ששום דבר לא יגיע בלי תפילה.

אומר ר' ירוחם ממיר (בספרו דעת תורה) – כך הוחקקה כל הבריאה מעיקר יצירתה, שהכל היה על הקרקע, יעמוד ולא יצמח, ולא יינתן כלום, לא הישג של גשמיות, ולא הישג של רוחניות, עד שיבוא האדם וייקחם מפתח הקרקע, ובמה ייקחם? בתפילה.

התפילה היא זאת שפותחת את האדמה, היא זאת שפותחת שערים בשמים ומאפשרת לאדם, לקבל את מה שנקבע לו, בראש השנה.

הנציב מוולוז'ין, בפרשת חקת, פרק כ', פסוק יג', למטה ב'הרחב דבר' – (ויקרא רבה, אמר, פרשה לא) ראשך עליך ככרמל ודלת ראשך כארגמן

מלך אסור ברהטים. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, הרשים שבכם חביבין עלי כאלהיו שעלה לכרמל, הדא הוא דכתיב (מלכים א יח, מב): ואלהיו

עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכו, ולמה שם פניו בין ברכו, אמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אם אין לנו זכות הבט

לברית מילה. (שיר השירים ז, ו): ודלת ראשך כארגמן, אמר הקדוש ברוך הוא הדלים שבכם חביבין עלי כדוד, שנאמר (זכריה יב, ח): והיה הנכשל

בהם ביום ההוא כדוד, ויש אומרים כדניאל, דכתיב ביה (דניאל ה, כט): והלבשו לדניאל ארגונא.

שואל הנציב שם – האנשים הפשוטים, דומים לאלהיו בהר הכרמל?!

שנאמר ואלהיו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה.

אז יש לנציב, שאלה מספר אחת. אלהיו הנביא כתוב, שהוא התפלל לקב"ה שירד גשם.

הוא שואל – הרי יש בקשה קודם, של אלהיו הנביא עניי ה' עניי – עניי שתרד אש מן השמים, ועניי שלא יאמרו זה מעשה כשפים.

למה המדרש מתמקד על בקשת אלהיו שעלה לכרמל וביקש גשם? וחז"ל מזה, מה המשוואה של הראשים שברך, שווים לאלהיו הנביא?

אנחנו נתמקד רק בשתי השאלות האלה של הנציב.

כדי להבין את יסודם של דברים, בואו נבין את הפסוקים בספר מלכים, וננסה איתם בע"ה, להתחיל להבין, מה מונח כאן:

במלכים א', פרק טז, וזה גמרא (מסכת סנהדרין פרק חלק) שאומרת – בשעה שחילאל בית האלי ישב שבעה, שהוא בנה את העיר יריחו, מתו ילדיו, כמו אמר יהושע, שמי שיבנה את העיר יריחו, או יבנה עיר אחרת

ויקרא לה בשם יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה, ברגע שהוא ידפוק את אבן הפינה בבכורו ייסדנה – בנו הבכור ימות, וברגע שהוא יסיים את העיר ובצעירו הבן הצעיר שלו יציב דלתיה ברגע שהוא יציב את דלת הכניסה לעיר, ימותו ילדיו הצעירים.

לא כתוב בחז"ל, כמה ילדים היו לו. חיפשתי בכמה וכמה מקומות, ולא מצאתי עד היום, כמה ילדים היו לחיאל בית האלי.

עפ"י החשבון כאן, שלושה מינימום היו לו, כי אם כתוב בבכורו... ובצעירו, אז צריך שבאמצע יהיה עוד אחד, אבל לא כתוב כמה. מישוהו אמר לי שהיו לו שבעה, אבל עד היום לא מצאתי מקור לכך. בקיצור, מתו לו ילדיו, ואחאב מלך ישראל, הגיע לנחם אצל חיאל בית האלי. הקב"ה אומר לאליהו, ללכת לביתו של חיאל, ושם להיפגש עם אחאב.

הוא מגיע ואחאב שואל אותו שאלה, כפי שאומרת הגמרא, שאיך זה יכל להיות, שמה שאמר משה רבינו בדבר ה', לא מתקיים, ומה שאמר יהושע בדבר ה', מתקיים?!

יהושע אמר, שמי שיקים את העיר יריחו, ימותו ילדיו, ובאמת כל ילדיו של חיאל בית האלי מתו. אז איך יכל להיות שמה שמה רבינו אומר, לא מתקיים?

שואל אותו אליהו הנביא – למה אתה מתכוון, שדבר ה' לא מתקיים? אמר לו אחאב – כתוב בפסוק, שברגע שיעבדו עבודה זרה לא ירד גשם, שנאמר "...ועצר את השמים ולא יהיה מטר..." אין לך גבעה בארץ ישראל, שלא הקמתי בה עבודה זרה, ועדין יורד גשם. לא רק זה, אלא מרוב הגשם, אני לא יכל לעבוד את העבודה זרה, כי הכל שלוליות! אמר לו אליהו הנביא – אתה מנצל את רחמי הקב"ה, שממשיך להוריד גשם, חיך, שמעתה לא יהיה מטר, אלא עפ"י דברי.

ביקש אליהו מהקב"ה, גמרא (מסכת תענית ב, א) – שלושה מפתחות בידיו של הקב"ה, ואחד מהם זה מפתח של גשמים. הוא ביקש מהקב"ה את המפתח הזה, והקב"ה נתן לו את המפתח הזה, וע"י זה, הוא עצר את השמים. שלוש שנים לא היה גשם.

יש דעה בחז"ל, שזה בסכ"ה לקח 18 חודשים – שלושה חודשים של סוף שנה אחת, שנה אחת באמצע מלאה ועוד שלושה חודשים מהשנה השלישית.

טוב. שלוש שנים לא ירד גשם. היה רעב גדול. הקב"ה שולח אותו צרפתה, לאישה בצידון, ומבקש ממנה שתיתן לו מעט לחם ומים לשתות, והיא נשבעה לו שאין לה יותר מה לאכול...

(מלכים א' י, יב) ותאמר חי' אלקיך אם יש לי מעוג כי אם מלא כף קמח כד ומעט שמן בצפחת והנני מקששת שנים עצים ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנוהו ומתנו: (יג) ויאמר אליה אליהו אל תיראי באי עשי כדברך אך עשי לי משם עגה קטנה בראשונה והוצאת לי ולך ולבנך תעשי באחרונה (יד) כי כה אמר ה' אלקי ישראל כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום תת ה' גשם על פני האדמה: (טו) ותלך ותעשה כדבר אליהו ותאכל היא והוא וביתה ימים. (טז) כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר כדבר ה' אשר דבר ביד אליהו: (יז) ויהי אחר הדברים האלה חלה בן האשה בעלת הבית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה.

אליהו מחיה את הילד, הוא מבקש מהקב"ה שייתן לו מפתח של חיים, להחזירו לחיים.

הקב"ה אומר לו – שתי מפתחות אני נותן לך, תחזיר לי מפתח של גשמים, ואז הקב"ה אומר לו, ללכת ולהיגלות אל אחאב.

(א) ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה

בינתיים עושה אליהו את הניסיון בהר הכרמל, עם נביאי הבעל והאשרה. 850 נביאי בעל ואשרה ביחד, הכל דברים מוכרים...

ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה: (לז) ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלקים ואתה הסבת את לבם אחרנית (לח) ותפל אש ה' ותאכל את העלה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה

לאחר מכן, הרג אליהו את נביאי הבעל והאשרה, כל הסיפור בהר הכרמל, כידוע לכולם, היה פיצוי להר הכרמל ולהר תבוא, שרצו שעליהם תינתן התורה. אמר להם הקב"ה – אני אשלם לכם לא פחות מהר סיני.

ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלקים, אז היה קידוש שם שמים גדול, גם על הר הכרמל.

(יח, מא) ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי קול המון הגשם (מב) ויעלה אחאב לאכל ולשתות ואליהו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין (ברכו) ברכיו

אומר רש"י במקום - ויגהר ארצה. (תרגום): וגחין לארעא, להתפלל על הגשמים – התפלל לקב"ה, שירד גשם.

שואל הנצי"ב מוולוז'ין – אני לא מבין, הקב"ה אומר לו קודם (יח, א) ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה – לך תיגלה אל אחאב, אני הולך להוריד גשם. אז הקב"ה התגלה כבר אל אליהו הנביא, ולהגיד לו שיתגלה לאחאב ולומר לו שהוא הולך להוריד גשם, אז למה צריך אליהו לעלות להר הכרמל, ולשים

את פניו בין ברכיו כדי לעורר זכות של ברית המילה?!

ריבנו של עולם, תזכור את הזכות הזאת של עם ישראל, ותוריד גשם!

אז בשביל מה צריך שאליהו יתפלל שוב לקב"ה, כדי שיריד גשם? שאלתו של הנצי"ב מוולוז'ין, פרשת חקת.

אומר הנצי"ב מוולוז'ין – אפילו בזמן שהקב"ה רוצה להשפיע טובה בברור, ואין השעה צריכה לעורר רחמי שמים, מכל מקום, כך רצונו שהתפללו אליו מקודם, כי כך קבע מי שאמר והיה העולם יתברך שמו, וכמו שביארנו בספר בראשית, על הפסוק (בראשית ב, ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה, וראיה ברורה לזה היא, מתפילת אליהו בהר הכרמל על הגשמים, שהרי הקב"ה הקדים הבטחתו לאליהו, שהקב"ה אמר הראה אל אחאב ואתנה מטר, ואליהו יתרה עשה, הוריד את האש וקידש שם שמים ברבים, ואחר כל זה, למה נצרך אליהו לעלות להר הכרמל ולהתפלל על הגשמים? אלא כך היא המידה, ורצונו של הקב"ה, שיהיה מקדים תפילה, על הורדת ההשפעה ופרנסה של הגשם. ואחר שכן הוא – אם זה רצונו של הקב"ה, שלפני שהוא מוריד שפע, צריכה לבוא תפילה

אין נפקא מינה, אם יתפלל אדם גדול כאלהו, או הדיוט ורש בישראל, כי כולנו בני אברהם יצחק ויעקב, כדכתיב ראשך עליך ככרמל ודלת ראשך כארגמן – כלומר האנשים הפשוטים שיש בכך, חשובים עלי כאלהו שעלה להר הכרמל.

אז אם זה דבר שאינו שנגזר, צריך לעורר רחמי שמים, שם צריכים את הכוח של אליהו הנביא. אבל בדבר הנגזר, כשהקב"ה אומר לאליהו הנביא הראה אל אחאב ואתנה מטר, אז כבר יש גזירה בשמים, אם כבר יש גזירה, אז הדבר הזה כבר נחתם בשמים לתת אותו.

אם כבר נגזר בשמים כבר לתת אותו, אז בשביל מה אתה צריך את התפילה? אומר הנצי"ב מוולוז'ין – כך קבע הקב"ה בעולם. תפילה צריכה להיות לכל דבר. אם אתה רוצה לקבל דבר מסוים, אתה יכל לקבל אותו, אך ורק בכוח של תפילה.

אלה הדברים שמביא הנצי"ב, בפרת חקת, עפ"י דברי רש"י שאומר, שכל דבר שמגיע לעולם, צריך לבוא באמצעות כוח של תפילה. בלי זה, לא יורד הגשם. אם ככה, נוכל בע"ה ללכת ולבאר דבר נוסף:

יש חז"ל, שהרשב"א מבאר אותם, כדי להסביר מהו כוח של תפילה.

החז"ל הזה נמצא, בגמרא מאוד ידועה, במסכת ברכות.

נקרא את הגמרא הזאת, ונסה בע"ה, באמצעות הגמרא הזאת, להבין יסוד נפלא, מהי כוחה של תפילה:

אומרת הגמרא (מסכת ברכות נד, א) - (א) תנו רבנן הרואה מעברות הים ומעברות הירדן מעברות נחלי ארנון אבני אלגביש במורד בית חורון ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק ואשתו של לוט וחומת יריחו שנבלעה במקומה על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום ממשיכה הגמרא ע"ב - אמר מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואישדי עליהו ואיקטלינהו אזל עקר טורא בר תלתא פרסי ואייתי על רישיה הלך לזרוק את ההר על בני ישראל ואייתי קודשא בריך הקב"ה בא הוא עליה קמצי הביא עליו נמלים ונקבוהו נקבו את ההר ונחית בצואריה ההר נכנס לו מסביב לצווארו הוה בעי למשלפה רצה לשחרר את ההר משכי שיניו להאי גיסא ולהאי גיסא ולא מצי למשלפה נמשכו לו השיניים לכאן ולכאן, ולא הצליח למשוך את ההר והיינו דכתיב (תהלים ג-ח) שני רשעים שברת וכד' שמעון בן לקיש דא"ר שמעון בן לקיש מאי דכתיב שני רשעים שברת אל תקרי שברת אלא שרבת.

בא הרשב"א, בבאורו בעיני יעקב ושואל – מה הפשט בגמרא הזאת? עוג מלך הבשן לקח הר, רצה לזרוק את זה על עם ישראל, מה מונח כאן?

כמובן שהרשב"א נוקט, שהמעשה הזה, זה מעשה של דרש, וצריכים ללמוד את הנושא הזה, כדי להבין מה חז"ל רצו ללמד אותנו, בסיפור הזה.

כותב הרשב"א – לעם ישראל לא היה זכות בארץ ישראל. את כל הזכויות שיש להם, זה רק בזכות האבות. הקב"ה אומר להם בפרשת עקב, אומרת התורה - (דברים ט, ה) לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' אלקיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב.

לא בצדקתך ובישר לבבך לא בגלל זה מגיעה לך הארץ, אלא מה?

הכל בגלל שהקב"ה הבטיח את הארץ הזאת לאבות הקדושים.

אומר הרשב"א – ידע עוג מלך הבשן, שכל מה שעם ישראל יזכה בארץ ישראל, הכל נובע מזכות אבות.

אם ככה, אמר עוד מלך הבשן – אם הכל יונק מהאבות הקדושים, גם לי יש זכות. מה הזכות שיש לו?

אומרת הגמרא (מסכת נידה סא, א) – (במדבר כא-לד) ויאמר ה' אל משה אל תירא מכדי סיחון ועוג אחי הוו סיחון ועוג היו אחים דאמר מר סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו מאי שנא מעוג דקמסתי ומאי שנא מסיחון דלא קמסתי למה מסיחון הוא לא מפחד ואילו מעוג מלך הבשן הוא מפחד, אז מה החידוש הגדול? א"ר יוחנן אר"ש בן יוחאי מתשובתו של אותו צדיק

אתה יודע מה היה כלבו אמר שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו שנאמר (בראשית יד-ג) ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול היות והיו לו זכויות כאלה, פחד מזה משה רבינו, שבזכות מה שעוג בא לאברהם אבינו, ניצל לוט.

ואף עפ"י שכוונתו לא היתה לשם שמים, אמר עוג מלך הבשן – אברהם אבינו לא ישב בשקט, באותו רגע שהוא ישמע שלוט נלקח בשבי, הוא יצא למלחמה, והוא ייהרג בה, ואז אוכל לקחת את שרה אשתו לאישה, אבל למרות זאת, אברהם אבינו לא מת במלחמה, ולוט ניצל, וכל שושלת בית דוד יצאה מלוט, אז הכל נוקף לזכותו של עוג מלך הבשן, מזה פחד משה רבינו. אם ככה, עמדה לעוג מלך הבשן זכות ההצלה של לוט.

אומרת הגמרא, כך מבאר הרשב"א – הוא לקח הר, שהר זה כינוי לאברהם אבינו, למה הר זה כינוי לאברהם אבינו?

כיון שנאמר בפסוק שנאמר אותו בע"ה, בהפטרות של שבעה דנחמא (ישעיה נא, א) שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם (ב) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברהם וארבהו. הם נקראים בשם צור חצבתם.

אני חשבתי שאפשר להביא ראיה, כיון שחז"ל אומרים, שאברהם אבינו קרא לבית המקדש בשם הר.

חוץ מזה, כתוב שבלעם אמר (במדבר כג, ט) כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב

האבות הקדושים נקראים צרים. הלך ולקח את ההר. הר הכוונה לזכותו של אברהם אבינו. הוא רצה להרים את ההר, הוא אמר – אם כל הזכות של עם ישראל בארץ ישראל, בזכות האבות הקדושים, אז גם לי יש זכות של האבות הקדושים, אמר עוג מלך הבשן.

לכן הוא רצה להרים את ההר, שההר מסמל את אברהם אבינו – אקח את הכוח של אברהם אבינו, הרי אני באתי ובשרתי לו, שלוט נלקח בשבי, אז אני ארים את ההר ואזרוק אותו.

אם ככה, אומר הרשב"א – עפ"י זה תבין. בא הקב"ה, ולקח את זכויות התפילה של עם ישראל. התפילה זה הנמלים, שכן הנמלים, אין כוחם אלא בפה, כמו שנאמר שכנסת ישראל נמשלה לתולעת – מה תולעת, כוחה בפייה, כך עם ישראל, כוחם בפייה.

באו הנמלים ואכלו את ההר, וההר הזה נפל על עוג מלך הבשן.

אם ככה, אומר הרשב"א – אתה רואה, שכל הכוח של עם ישראל, זה בתפילה, כדי להניצל מידיו של עוג מלך הבשן. יוצא, שהכוח שהציל אותנו, היה כוח התפילה.

מסיים הרשב"א ואומר – איך הרגו אותו?

אומרת הגמרא – משה רבינו, שגבהו 10 אמות, לקח מקל של 10 אמות, וקפץ 10 אמות, ונגע לו בקרסולו.

אומר הרשב"א – משה רבינו גבהו 10 אמות – זה הזכויות שלו, לקח מקל 10 אמות – זה הזכויות של עם ישראל, אחרי זה קפץ 10 אמות – להגיע לזכות האבות, שבבילם היה צריך לקפוץ 10 אמות, ועם זה ביחד, הוא נתן לו מכה בקרסול.

למה הוא נתן לו דוקא בקרסול?

אומר הרשב"א – עם כל הזכויות של עוג מלך הבשן, שהוא הלך הליכה כדי לבשר לאברהם אבינו, אז מה הזכויות שיש לו?

הזכויות שלו בהליכה, ולכן נתן לו מכה בקרסול, כדי להוריד את הזכויות שהיו לו בקרסול.

למעשה, אומר הרשב"א – הכוח שהציל את עם ישראל, היה כוח התפילה של עם ישראל.

אם אלה הדברים בס"ד, בואו ננסה לעמוד על נקודה אחת:

חז"ל אומרים – יש תפילה שנענית לשלושה ימים. יש תפילה שנענית לעשרה ימים. יש תפילה שנענית לשלושים ימים.

לארבעים יום. אנחנו נמצאים עכשיו בעיצומם של ימים, שמשה רבינו עלה לשמים והתפלל על עם ישראל. בפעם הראשונה, הוא ירד עם הלוחות ושבר אותם, מתי הוא עלה?

יש מחלוקת בחז"ל, אבל הוא עלה בפשטות ב"ט לחודש תמוז, וחזר בחזרה בכ"ט בחודש אב, אז משה רבינו ירד בחזרה, ועלה שוב פעם בראש חודש אלול, ובאותם הימים האלה, 40 יום האמצעיים, זה הימים האלה שמשה רבינו היה מתפלל ואתפלל אל ה' זו התפילה בעצם הימים האלה. זה כוח התפילה.

אז אומרים חז"ל – יש תפילה שנענית לשלושה ימים. יש תפילה שנענית לעשרה ימים. יש תפילה שנענית לשלושים יום, אבל כולנו יודעים, שיש תפילה שלא נענית לשלושים יום, יש תפילה שלוקחת הרבה יותר זמן.

כולנו מכירים את ההפטרה של פרשת וארא ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע.. זאת היתה, כפי שהרד"ק מביא, שזו היתה אשת הנביא עובדיה.

הוא מביא שאשת עובדיה צעקה לנביא 265 פעמים, גימטריא צעקה. היא צעקה וצעקה, עד שנענתה.

פירוש הדבר, שלא תמיד אחרי ארבעים יום, ולא תמיד חמישים יום. אתה רואה שמשה רבינו, עפ"י מה שאומר הפני יהושע, התפלל מט"ו באב עד ז' באדר, ועושה חשבון שזה יוצא 515 תפילות, במשך כמה וכמה חודשים, אז זה יותר מארבעים ימים. כל הימים האלה, משה רבינו עומד, ומתחנן 515 תחנונים.

דבר אחד למדנו מכאן, שאין תפילה שלא נענית. כל תפילה נענית!

אומר המהר"ל דיסקין את היסוד הבא – אם כתוב בפסוק (משלי יח, כג): תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות, על מה זה נאמר?

אומרים חז"ל – תחנונים ידבר רש זה משה רבינו ועשיר יענה עזות זה הקב"ה, שאמר למשה רבינו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה.

שאלנו – מה אכפת לך שיתפלל? אם ראה אדם שלא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'

אז מה אכפת לקב"ה, שמשה רבינו ימשיך ויתפלל "אני רוצה להיכנס לארץ ישראל"???

אומר המהר"ל דיסקין יסוד נפלא ביותר – היות ואין תפילה שלא נענית, וקראנו במגילת איכה (ג, מד) סכותה בענן לך מעבור תפלה – הקב"ה צריך ליצור מחיצה מיוחדת, כדי שתפילה לא תעבור.

כשמנשה התפלל, כידוע לכולם, המלאכים סגרו את כל השערים של התפילה, כדי שתפילתו לא תתקבל. מה אכפת להם שיתפלל? הקב"ה יגיד שיתפלל ולא יענה?!

פירוש הדבר – אין דבר כזה, שתפילה לא נענית! כדי שהקב"ה לא יקבל תפילה, הוא צריך ליצור חציצה של ברזל, כדי שתפילה לא "תחדור".

אז מה הקב"ה עשה למנשה?

חתר לא חתירה, כי אין תפילה שלא נכנסת!

אז מיצרים שער מיוחד, עבור אדם שהמלאכים סגרו את כל מחיצות התפילה.

פירוש הדבר – שאין מצב שתפילה לא נענית.

אומר המהר"ל דיסקין – לכל צרה שבאה לאדם, הקב"ה קובע לאדם, מתי היא תצא החוצה. פעמים עשרים תפילות, פעמים חמישים תפילות, פעמים לא מספיק תפילה, צריכים צעקה (דיברנו כבר בעבר, על ההבדל בין תפילה לצעקה, כפי שמביא הערוך לנר בהרחבה גדולה), לפעמים צריך תפילות שמזיקות דמעות, ובלי דמעות זה לא ילך.

אין תפילה ואין אנוחה, שלא נמדדת בשמים, לא רק של יהודי, אלא גם מישהו שהוא לא יהודי. כולנו יודעים, שהקב"ה ספר אפילו חצי דמעה שעשו הוריד שנאמר ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ, ו) אומרים חז"ל אל תקרא שליש אלא שלוש שתי דמעות נשרו ואחת נשארה בלחי.

פירוש הדבר, שהקב"ה מונה את הדמעות בריסי דמעות.

אנחנו בע"ה עוד שבעה שבועות בראש השנה.

כותב התוספות (מסכת ראש השנה) בשם הערוך – למה תוקעים 100 קולות בראש השנה?

אומר הערוך – כיון שכתוב (שופטים ה, כח) בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא... כמה היא צעקה?

יש לנו מסורת שהיא יבבה מאה יבבות.

מה מענין אותנו כמה יבבות יבבה אם סיסרא? מצדנו שתיבב עד היום!

יוצא שהקב"ה סופר גם צעקה ודמעה, לא רק של יהודי!

הגר ששמה את בנה בשיחים, אומרת התורה ותשא את קלה ותבך. הקב"ה סופר דמעות גם של הגר.

אם אלה הדברים בס"ד, נוכל להבין דבר נפלא:

אומר המהר"ל דיסקין – משה, הוא תחנונים ידבר רש אם "העשיר" ענה אותו בעזות, זה בא ללמד אותך, שהדברים היו כל-כך נוקבים, ש"העשיר" אמר – אני אוסר עליך לדבר אלי! אחרת מה אכפת לך?

לא. הקב"ה אומר למשה רבינו – אני אוסר עליך לדבר אלי! בלאו, בלא תעשה!

אומר הנציב – אתה יודע למה? בגלל שב – תחנונים ידבר רש – משה רבינו דיבר כאלה תחנונים, שהקב"ה אמר – עוד קצת, ואני לא יכל שלא לענות אליך!

מה הדרך היחידה??

אני מבקש ממך, אמר הקב"ה – אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה.

כותב הפני יהושע (מסכת ברכות לב, ב) – אם היה משה מבקש עוד פעם אחת, 516 תפילות, הגזירה היתה מתבטלת. הוא מביא שם חשבון, ממה שהגמרא במסכת שבת מביאה, שיש שש בתי דין, תחת השם אלוקים, ושש פעמים אלוקים יוצא 516. ואם היתה מתפלל 516 תפילות, היה מבטל את הגזירה.

אמר הקב"ה – ב-516 אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה – אני אוסר עליך לבקש!

למה?

כי אני יהיה חייב להיענות לבקשה שלך, ואז לא ימחל לעם ישראל חטא העגל.

פירוש הדבר, שאין תפילה שלא נענית. לפעמים זה 515 תפילות ולפעמים זה 256 תפילות ולפעמים זה כוס של דמעות, ולפעמים זה מאות של דמעות.

אני רוצה להקריא בפניכם זוהר. הזוהר הזה פשוט מפחיד. אני מקריא בפניכם כפי שראיתי אותו מובא בספר קו הישר.

קו הישר מדבר על כוח התפילה, ומדבר מתי ראוי להתפלל ומתי לא.

בע"ה ניכנס לארבעים יום של תפילה. בני עדות המזרח כבר משכימים לסליחות בימים האלה, החל מראש חודש.

אני רוצה להקריא בפניכם את תרגום דברי הזוהר (קו הישר חלק א' פרק לא)

– הלכו בדרך ר' אבא ושאר החברים עד שהיו הולכים, הרי עורב אחד עמד לפניו, קורא בכח ומצפצף צפצוף גדול. אמר רבי אלעזר, לך אתה קים ולך אתה מתקן. לך לדרךך, שהרי ידעתי. אמר רבי אלעזר, חברים, נלך ונגמל חסד לרמון שהיה מלא מהכל, ורבי יוסי מפקיעין הוא שמו, שהרי הסתלק מהעולם הזה ואין מי שראוי להשתדל בו, והוא קרוב אלינו. סטו מהדרך והלכו לשם. כיון שראו אותם כל בני העיר, יצאו אליהם, ונכנסו שם לבית רבי יוסי מפקיעין אותם החברים הללו. בן קטן היה לו לרבי יוסי, ולא נתן לשום אדם שיעזב למטת אביו אחר שמת, אלא היה לבדו סמוך לו, ובכה עליו, פיו בפיו מתדבק. פתח אותו תינוק ואמר: רבון העולם, כתוב בתורה (דברים כב) כי יקרא קן צפור לפניך וגו', שלח תשלח את האם וגו'. היה צועק אותו תינוק ובוכה, ואמר: רבון העולם, קים דבר זה של התורה! שני בנים היינו מאבא ואמי, אני ואחותי הקטנה ממני, היה לך לקחת אותנו ולקים דבר התורה. ואם תאמר, רבון העולם, אם כתוב, ולא אב – הרי כאן הכל הוא, אבא ואמא. אמא מתה, ולקחת אותה מעל הבנים. כעת אבא שהיה מכסה עלינו נלקח מעל הבנים. איפה דין התורה? בכו רבי אלעזר והחברים מול הבכי והצעקה של אותו תינוק. פתח רבי אלעזר ואמר, (משלי כה) שמים לרום וארץ לעמק וגו'. עד שהיה אומר רבי אלעזר פסוק זה, היה עמוד אש מפסיק ביניהם, ואותו תינוק היה דבק בפי אביו ולא היו נפרדים. אמר רבי אלעזר, או שרוצה הקדוש ברוך הוא להרחיש נס, או שרוצה שלא ישתדל אדם אחר עליו, אבל על דברי אותו התינוק ודמעותיו איני יכול לסבל. עד שהיו יושבים שמעו קול אחד שהיה אומר: אשריך רבי יוסי שדברי הגדי הקטן הזה ודמעותיו עלו אל כסא המלך הקדוש, ודנו דין, ושלושה עשר בני אדם הזמין הקדוש ברוך הוא למלאך המות בגללך, והרי עשרים ושתים שנים הוסיפו לך עד שתלמד תורה את הגדי השלם הזה החביב לפני הקדוש ברוך הוא. קמו רבי אלעזר והחברים, ולא השאירו אדם לעמד בבית. מיד ראו אותו עמוד אש שעולה, ורבי יוסי פתח עיניו, ואותו תינוק דבוק פיו בפיו. אמר רבי אלעזר, אשרי חלקנו שראינו תחית המתים עין בעין. קרבו אליו, והיה אותו תינוק ישן כאלו שגוע מהעולם הזה. אמרו, אשרי חלקך רבי יוסי, וברוך הרחמן שהרחיש לך נס על הצעקה והבכי של בנך ובדבריו, שכך דחק בדברים יפים לשער השמים, בדבריו ובדמעותיו הוסיפו לך חיים. לקחו את אותו תינוק ונשקוהו, ובכו עמו מרב חדוה, והוציאוהו לבית אחר, והתעוררו עליו, ולא הודיע לו מיד, אלא אחר כך. שמחו שם שלושה ימים, וחדשו יחד עם אותו רבי יוסי כמה חדושי תורה. אמר לו רבי יוסי, חברים, לא נתנה לי רשות לגלות ממנה שראיתי באותו עולם, אלא לאחר שנים עשרה שנים. אבל שלש מאות וששים וחמש דמעות ששפך בני, נכנסו בחשבון לפני המלך הקדוש, ואני נשבע לכם, חברים, שבשעה שפתח באותו הפסוק וצעק בדברים ההם, הזדעזעו שלש מאות אלף ספסלי ישיבת הרקיע, וכלם עומדים לפני המלך הקדוש, ובקשו עלי רחמים וערבו לי, והקדוש ברוך הוא התמלא רחמים עלי. ויפה לפניו אותם דברים ואין מסר נפשו עלי. ואפוטרופוס אחד היה לפניו, ואמר: רבון העולם, הרי כתוב (תהלים ח) מפי עוללים וינקים יסדת עז למען צורריך להשביט אויב ומתנקם. יהי רצון מלפניך שזכות התורה וזכות אותו התינוק שמסר נפשו על אביו, שתחוס עליו וינצל.

רבתי, אין תפילה שהולכת ריקם!

370 דמעות של הילד, יצרו תחיית המתים.

515 תפילות של משה רבינו, עוד תפילה אחת, ומשה רבינו היה נכנס.

אומר המדרש – (משלי יח, כג): תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות.

הקב"ה אמר למשה אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה

אם אתה רואה שהקב"ה אומר לו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, סימן, אומר המהרי"ל דיסקין, שהדיבורים היו כל-כך חזקים, שהקב"ה אומר לו – אל תדבר אלי יותר. בלאו אני אוסר עליך לדבר!

כי הדיבורים שלו, הם הדיבורים שפותחים את שערי התפילה, ומגיעים, כמו שאומר הפני יהושע, ומשה רבינו היה נכנס, ללמדנו, שאין שום תפילה שהולכת לאיבוד.

כלפי מה הדברים אמורים?

אנחנו נמצאים יום אחרי תשעה באב. כל אחד ישב וקונן על החורבן.

1946 שנה, אתה אומר – ריבונו של עולם, כמה אפשר?! כמה הורידו דמעות, כמה הדורות הקודמים הורידו דמעות, כמה צרות עברו עם ישראל, כמה בכו, כמה עברו, כמה עוד אפשר???

רבתי, אנחנו לא יודעים איזה תפילה תבקע את הרקיע ואיזה דמעה, היא זאת שתבקע את השערים, שיביאו לנו את משיח צדקנו.

אומר החפץ חיים (חכמת הדעת פרק 14) – והנה יש עוד עיקר גדול, דבר שמקרב את הגאולה, והיא התפילה והצעקה, וכמו שהיה במצרים דכתיב ונצעק אל ה' וישמע קולנו, אף אנו צריכים להתנהג באופן כזה.

הוא מביא מדרש שמופיע בפרשת תצוה, על הפסוק (הושע יד, ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה'. לפי שישראל אומרים אין לנו קרבן. אמר הקב"ה, דברים אני מבקש, ואין דברים אלא תורה. אמרו לו, אין אנו יודעים גם תורה. אמר להם, בכו והתחנונו לפני, וכי אבותיכם לא בתפילה פדיתי, שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבדה, ובימי יהושע, לא בתפילה עשיתי להם ניסים, הרי אין אני מבקש לא זבח ולא קרבנות, אלא דברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה'.

אומר החפץ חיים – אין הקב"ה חפץ, לחייב כל בריאה, אלא מבקש שיתפללו לפניו ויקבלם, ואפילו אין אדם, כדאי לענות לו בתפילות ולעשות חסד, כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים, אני עושה חסד עמו, ומכל זה, אנו רואים שהקב"ה חפץ שירבו בתפילה לפניו, ועי' זה יגאל אותו.

פרשת ואתחנן יוצאת תמיד, לאחר תשעה באב, לומר לנו, צומו וצלו. צמתם בתשעה באב, שלא תחשבו, הנה, אנחנו כבר 1946 שנה מתפללים, עדין לא נענינו, אין תפילה שלא נענית! אין לנו מושג מתי נענה.

בפרק שירה המיוחס לדוד המלך פרק ד' כתוב רציפי אומר נחמו נחמו עמי יאמר אלקיים: (ישעיה מ א')

רציפי הוא עוף מיוחד שאומר זה הפסוק.

רבי יעקב עמדין כותב שהעוף היחיד שאין יודעים מיהו הוא 'רציפי', אך החיד"א כתב שהוא שוואלבע שהוא עטלף הכתוב בתורה, ויש אומרים שהוא מין עוף דומה לזה, ומה שנקרא רציפי כי הוא כמו פינגווין, חצי עוף חצי דג. כי רוב עופות אוהבים חמימות, כשבאים חודשי החורף באירופה הם נוסעים עד אפריקה לארצות החמים, ובאביב הם חוזרים מאפריקה לאירופה, ובארץ ישראל הוא מקום מעבר שלהם בזמן האביב, וזה העוף שנקרא 'שוואלב' יש לו מנהג מחודש, כמו הפינגווין שנמצא בארצות הקרים מאד, בחורף יש שם ששים מעלות תחת לאפס, אלא שהם שורדים ע"י שעומדים רצופים זה סמוך לזה, עשרות אלפים עומדים כאחד זה סמוך לזה, וכיון שיש חום טבעי בגוף כל נברא, כיון שהם עומדים באחדות כזה, כמו חבילה שלמה של עופות שעומדים כאחד. ואפי' שיש רוחות זעף מאד חזקות, כיון שהם עומדים באחדות אחד, אין הרוחות הורגות אותם. ובכדי שלא ימותו אלו שעומדים בחוף, יש להם סדר טבעי, שכל רגע ורגע מתחלפים המשמרות, מי שהיה בחוף חוזר להיות באמצע ואח"כ שוב בחוף, וכך הם מתחלפים זה עם זה וחוזר חלילה, וכך הם שורדים את החורף עד שבא האביב והם מחדשים את חייהם, ויוצאים להוליד דור חדש, כי קודם לכן בתחילת החורף הם מטילים ביצה ונשמר בכיס שבגופם, ועי' הצטופפותם כאחד אין הביצים קופאים, עד שמגיע חודש האביב בוקעים הביצים ונולדים דור חדש למזל טוב.

כן הוא דרך העוף הנקרא רציפי, שמבין שע"י אחדות יוכלו לשרוד את הקשיים שבחורף. בלי אחדות לא יוכל אחד לשרוד, ועם אחדות כולם נשארים לחיות והנה דעת המב"ט שכל ענין פרק שירה אין הכוונה שהעוף אומר מפיו זה הפסוק, אלא שאם יתבונן בה האדם בהתבוננות דקדושה, יוכל לשיר ולרומם את ה' בזה הפסוק שנתגלה מהנהגת זה העוף. כמו הפסוק של נמלה, 'לך אל נמלה עצל ראה דרכים וחכם', י"א שהשר של הנמלה אומר זאת, אך לדעת המב"ט היינו שהאיש המתבונן יראה את זריזות והתמדת הנמלה, יאמר זה הפסוק.

והנה אנחנו בגלותינו אנו עוברים חורף מאד מאד קשה, בזמן שלמה המלך היה אביב יפה, ישבנו איש תחת גפנו ותאנתו, אנו כבר קופאים כאן 1947 שנים של

והנה מדה נוספת יש לחסידה, היא גדול העופות הנוודים, בארץ ישראל באיזור בית שאן רואים כל שנה איך שהם הולכים בהליכתה ובחזירתה, לאפריקה וחזור. וכתב הגר"ק בפירושו שהחסידה אומרת 'דברו על לב ירושלים'. כי חכמי הטבע מתפעלים מאד מהחסידה שיש לה זמן קבוע בהליכתה וזמן קבוע בחזירתה, ופלא והפלא שהיא חוזרת כל שנה ושנה למקום המדויק שממש יצאה, ולא עוד אלא ששאר העופות לא בונים קניניהם באילן אחד, תמיד באילן אחר, אך החסידה משתמשת עם אותו קן שהשאירה לפני חצי שנה, על אותו אילן ממש. [כהיום חיברו לכמה חסידות כלים על כנפיהם, שכך רואים את דרכם הלך ושוב, הכל במספר ומנין מדויק] והרי אנחנו אנשים שלכא'ו' אנו חכמים כאלה, אין לנו עדיין את החכמה הזאת. וכמ"ש בירמיה 'גם חסידה בשמים ידעה מועדיה', וכתב המצודות שדרכם לנוד בזמן הקרים לארצות החמים ובזמן הקר לארצות החמים, ופרש"י 'והיא יודעת העת', ממש ביום מדויק שהיא מתחילה לנוד למקומה המדויק.

וכתב הגר"ק שכמו כן אנו בגלותנו כבר יושבים בגלות כ"כ הרבה שנים, והלב דואג, האם אכן נקום יום אחד ונחזור לירושלים, הרי יש חזקה של כאן נמצא כאן היה, אלא שאנו צריכים לדעת שכמו שיש גאולת אחישנה יש גם זמן של גאולת 'בעתה', וכמו החסידה שאין רואים עליה שום התפעלות יום אחד לפני שהיא מתחילה לנוד לאפריקה, אך בבא היום כולם מתחילים לפרוח ויוצאים לדרך בלי הודעה מוקדמת. 'ידעה מועדיה'. וכן העבד שיכול לצאת משנות עבדותו בגרעון כסף, אם יוצא מוקדם משלם יותר, אם יוצא מאוחר משלם פחות. אך כל זה לגבי החשבון של אחישנה בגרעון כסף, אך בשביעה יצא לחפשי חיים, בלי שום תשלום. שביעית לשון שבועה, הרי הקב"ה נשבע לנו שיגאלנו, והוא יודע זמן הגאולה, 'לליבי גליתי'. וכשנתחזק באמונה שלימה שיכול לבא בכל יום, לא רק אחישנה אלא גם בעתה, יכול לבא בכל עת ובכל זמן. ממש כמו החסידה שבבא זמנה היא מתרוממת ויוצאת לדרך.

עוד לימוד יש מהחסידה להרבות בצדקה וחסד, כי ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, ובצדקה תיכונני, הרי הגאולה שלימה תהיה ע"י שנעשה צדקה זה עם זה, ובזה נתקן שנאת חנים שלא הטיבו זה עם זה, וכמ"ש בירמיה שזה היה עוונם כמנהגי סדום, וצדיקים אמרו שבדור אחרון יהיה תיקון הדור ע"י מדת החסד, כמו שאמר ה' לאברהם אבינו 'ב' חותמין', במדת החסד והצדקה. כי עמוד העבודה היה בבית המקדש, ועמוד התורה היו מאות שנים גדולי תורה, שני העמודים האלה אינם איתנו היום, אפי' שיש בכמות הרבה תורה בדורינו, אך לא באיכות. משא"כ בחסד אין ירידה לא בכמות ולא באיכות, יש בדורינו יהודים שיש להם מושגים גדולים במדת החסד, באופן נורא. אנחנו עושים חסד עם חברינו.

בעתה אחישנה והנה יש שני קיצים, בעתה, ואחישנה. מצד בעתה 'חסידה ידעה מועדיה', תלמדו ממנה להאמין שבבא העת יוצאים מהגלות בלי ספק. ואם מצד אחישנה, תלמדו מהחסידה לעשות חסד זה עם זה ועי"ז ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. אגב - בספר מושב זקנים אי' שנקראת חסידה כי היא טובלת טבילת עזרא... אולי נקראו חסידים על שם החסידה שמקיימת תקנת עזרא. אך כהיום ב"ה כולם מקיימים תקנה זאת.

לקתה בכפליים על ידי נשיאה בעול

הקשה החת"ס על דברי המדרש 'חטאו בכפליים ולקו בכפליים', אם חטאה בכפליים הרי לא לקתה בכפליים, שהרי גם חטאה כך בכפליים ותירץ שאם יהודי מרגיש עצמו באהבה עם חבריו, הרי הוא מרגיש צער חבריו כמו הצער של עצמו, נמצא שכשבני ישראל הם באחדות, יש חשבון של כפליים בכל צרה, כי צרת זה מצערת גם את זה, וא"כ נתגלה שיש בהם אחדות, לכן 'דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה כי נרצה עונה', שהרי ע"י האחדות אני רואה שלקחה כפליים, כי כל מכה מרגישים גם חבריו, וא"כ אין סיבה להשאר בגלות.

בדרך הדרוש

הראשון הנוכח לעיל על הפסוק ויהן שם ישראל. אבל אם נאמר כפירוש ה' הנוכח לעיל דכל ישראל היו נקראים אז בלשון יחיד אם כן מליצת משה לאו מליצה היא דאנכי ה' אלקיך לכל ישראל נאמר. והנה איתא במדרש דבשעה שהיה משה מבקש לכנס לארץ ישראל אמר לו הקב"ה אברהם יצחק ויעקב למה לא באו והשיב על כל אחד ואחד ועל יעקב השיב דלא קיבל התורה. אך זה נחא כפירוש השני הנוכח לעיל אבל אי אמרין כפירוש הראשון דקאי על ישראל סבא אם כן גם יעקב היה בשעת קבלת התורה ואם כן התירוצ של משה לאו כלום הוא.

והשתא אתי שפיר דברי המדרש הנוכח לעיל שהתחלנו בו. אם אעברה אתה מבקש יקשה מדוע לא בא יעקב. ואין לומר דהוא לא היה בשעת קבלת התורה. הא כפי הפירוש הראשון של ויהן מוכח שגם יעקב היה שם. אלא על כרחך צריך לומר דסברת כפירוש ה' דקאי על כל ישראל דנקראים בלשון יחיד, אם כן בטל סלח נא דמליצתך לאו כלום הוא דאנכי ולא יהיה לך לכל ישראל אמרתי דהא נקראים בלשון יחיד: (חונת התורה)

חורף ארוך, רוחות קשות של מינות ואפיקורסות נושבות מכל צד, לקראת חמימות לבם של כלל ישראל. ואין העם יכול לשרוד את הגלות רק ע"י שאוהזים עצמם כאחד, כדרך העוף 'רציפי'. והנה החידוש של העוף רציפי הוא שאינו כשאר העופות הנוודים להארצות החמות, שהם אינן מקבלים יסורי החורף, כי נודדים למקום חם.

וזהו טענת הערב רב לבני ישראל, כשמתחיל רוח לא טובה, הוא בורח, 'אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים', מתנהג כמו גוי ועוזב את הקשיים, אך העוף רציפי אינו בועט ביסורים, גם כשהיה מאד קר, ממש כפור שאין בעולם כולו, רוחות עזות מכל צד, הוא נעמד ליד חבריו ומתחזקים ביחד לשרוד את הכפור הנורא, וכך יכולים להחזיק מעמד באחדות, ורק בכח האחדות ניצולים מכל הרוחות הזרות שנושבות מכל צד. וזהו 'נחמו נחמו יאמר אלקיכם', ולא כתוב 'יאמר השם' בחי' מדות הרחמים, אלא גם כשאנו עדיין בגלותנו בחי' שם אלקים מדת הדין, אזי יתנחמו לזכור שתקופת האבילות תעבור וכשנתחזק ביחד נזכה לבא בקרוב לזמנים הטובים. כך פי' בארוכה בספר 'פרק בשיר' לרבי מנחם מנדל לוריא.

וכן אי' במדרש תנחומא פ' נצבים 'למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמענו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם, אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימין לפני' אמר להם משה 'אתם נצבים כולכם היום' משל לחבילה של קנים אם כל קנה קנה בפני עצמו, תינוק בן שנה ישבור אותו, אך כשנאגדים כאחד, אפי' גבור אינו יכול לשבור אותם, אם אתם מחזיקים עצמכם ביחד לא תשלטו בכם אפי' קללה אחת, וכל זה בתנאי שיתאחדו כולם כאחד, ראשיכם שבטיכם וכו'. וכן בגלות מצרים כרתו ברית אהבה וחסד זה עם זה, ובזכות האחדות יצאו מהגלות, כמ"ש במדרש פ' בא. וכמו שאמר הרה"ק רבי דוד'ל לעלובר זי"ע שהיו בני ישראל מתאספים בימי השבת קודש במצרים בחברת מרעים, ולכן ביקש פרעה לגזור 'לא תאספון', אך כיון שהמשיכו לאחוז עצמם ביחד זכו לצאת מהגלות.

וכן אנו בגלותינו הארוך, שורדים את הגלות באופן זה, רציפי אומר נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, כביכול הרציפי אומר לנו, ממני תראו וכן תעשו, מוסר השכל נורא איך שהם שורדים את החורף רק ע"י שהם אוהזים עת עצמם ביחד. דבר זה לא ידעו כל הדורות שלפנינו, כי אין שום נברא שיכול לשרוד שם בחורף בקוטב הצפוני, אלא שהקב"ה רצה שנדע איך שהוא מנהיג את עולמו, לכן עשה שיתפתח העולם ויהיו מצלמות וכדו', והעמידו שם מצלמת וידיאו למשך כל החורף, והיום יכולים לראות בשעה אחת במהירות מה שנעשה במשך חצי שנה, וזה הפלא ופלא איך שהם מגוונים זה על זה, והם אוכלים קודם החורף שפע רב של דגים, והקב"ה עשה שהם אוגרים מאגר רב של חום למשך כל החורף, וכך אנו מבינים את הפרק שירה, רציפי לשון רציפות, והם מלמדים שכדאי לעבור את החורף הקשה, עד הקיץ הפלאי שיבא בקרוב.

חסידיה אומרת דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה וגו'

עושה חסד משלה עם חברותיה אמרו חז"ל בגמ' חולין, 'זו דיה לבנה, ולמה נקרא שמה חסידה שמחלקת מזונותיה עם חברותיה', וכן נודע עד היום שיש לה מקור ארוך, היא שולה דג מן הים במקורה, ומביאה לחברותיה לתת להם חלק, וידוע הקושיא בדברי הירושלמי שקראו לעכבר רשע שהוא מספר לחבריו שיבואו לאכול כי מצא אוצר, וצ"ע מאי שנא מחסידה, והתירוצ כי החסידה אוכלת דגים מן הים, ולוקחת את מה שהיא תפסה לעצמה ומשלה נותנת לחברותיה, משא"כ העכבר הרשע הוא מצא אוצר של בעל הבית, וקורא לחבריו שיבואו גם לגנוב ממנו.

אנכי ד' אלקיך. "אנכי ולא יהי לך בדיבור אחד נאמר". קשה למה דוקא אלו שני דברים בדיבור אחד נאמרו. ולתרוץ דהמפורשים הקשו למה אמר הקב"ה אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אשר בראתיך שהוא יותר חידוש ותי' מושם דאיתא בגמרא נוח לו לאדם שלא נברא משנברא ופי' המהרש"א מושם דהם רמ"ח מצות עשה ושי"ח מל"ח ועל מצות עשה אם עבר עליו אין לו שכר ואין לו עונש ואם עבר על ל"ח יש לו עונש והם מרובים על מצות עשה לכן נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, איתא בגמ' מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה א"כ קושיית המהרש"א במ"ע וא"ל כתירוצ המהרש"א דהל"ת המה מרובים הלא מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וא"כ המ"ע המה מרובים מל"ח אבל איתא בגמ' דשבת (דף ק"ה ע"ב) לא יהי לך אלקים אחרים על וכו' דהיינו אפילו כך שאין אדם בעולם יודע אלא אני דהיינו היצה"ר לא יהי לך ממילא כלל עולה שמכח לא יהי לך משמע דאפילו על מחשבה רעה נענש דהיינו היצה"ר שבלב וא"כ אין מקום לקושיית המפורשים דהא מחשבה רעה נמי הקב"ה מצרפה למעשה

וא"כ הל"ת המה מרובים והשתא אתי שפיר אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וקשה למה לא אמר אשר בראתיך וצ"ל דנוח לו לאדם שלא נברא כדפי' מהרש"א דל"ת המה מרובים אבל קשה הלא מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וממילא הוי מ"ע מרובים מל"ח תעשה לו"א לא יהי לך אלקים אחרים ממילא מוכח שאפילו על המחשבה של עבירה הקב"ה מצרפה למעשה ממילא הוי מל"ח מרובים מעשה וק"ל: (מדרש יהונתן)

אעברה נא. איתא במדרש וזה לשונו אמר הקב"ה למשה אם אעברה נא אתה מבקש אם כן בטל סלח נא וכו' עד כאן. ותמוה מה ענין יש זה לזה. וכדי ליישב נקדים מה דאיתא במדרש ב' פירושים על הפסוק ויהן שם ישראל נגד ההר דכתיב בלשון יחיד דהא אמר דקאי על ישראל סבא שגם יעקב היה שם בשעת קבלת התורה. וחד אמר שכל ישראל היו שם בלב אחד כאיש אחד לכן נקראו בלשון יחיד עד כאן. והנה איתא גם כן במדרש דמשה היה מלמד סנווריא על ישראל לאחר מעשה העגל ושען אנכי ה' אלקיך כתיב בלשון יחיד לי צוית ולא להם. והנה זאת נחא דוקא אם נאמר כפירוש